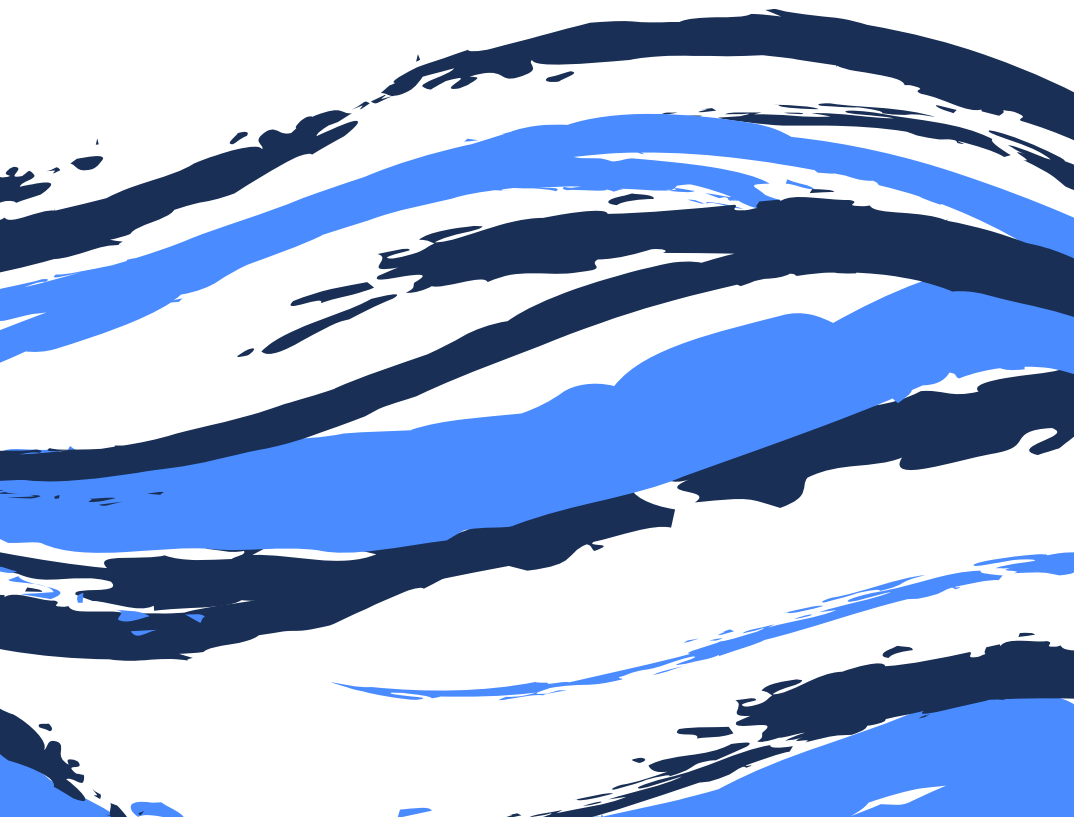

TOMAS LAGŪNAVIČIUS

XXI AMŽIAUS MENO
ISTORIJA:
NAUJOS KRYPTYS,
IDĖJOS IR KŪRĖJAI

*XXI amžiaus meno
istorija: naujos kryptys,
idėjos ir kūrėjai*

Knygos autorius Tomas Lagūnavičius

ISBN 978-609-8349-51-1

2026

Turinys

Įvadas	II
1 SKYRIUS. MENO ISTORIJOS METODOLOGIJA XXI AMŽIUIJE	
1.1. Meno istorijos disciplinos transformacija	13
1.2. Vizualinės kultūros studijų įtaka	14
1.3. Globalios meno istorijos paradigma	15
1.4. Medijų teorija ir skaitmeninė kultūra	16
1.5. Sociologinės meno analizės metodai	17
1.6. Postkolonijinė meno istorija	18
1.7. Tarpdisciplininė meno analizė	19
1.8. Regioniniai meno tyrimai	20
1.9. Metodologinių modelių sintezė	21
1.10. Išvados	22
2 SKYRIUS. POSTMODERNIZMO PALIKIMAS XXI AMŽIAUS MENE	
2.1. Postmodernizmo sąvokos atsiradimas	23
2.2. Postmodernizmo estetika	24
2.3. Postmodernizmas vizualiuosiuose menuose	25
2.4. Apropriacijos strategija	26
2.5. Postmodernizmas ir medijų kultūra	27
2.6. Postmodernizmo kritika	28
2.7. Postmodernizmo transformacija XXI amžiuje	29
2.8. Postmodernizmo įtaka regioniniams meno kontekstams	30
2.9. Postmodernizmo palikimo reikšmė	31
2.10. Išvados	32
3 SKYRIUS. GLOBALIZACIJA IR MENO TINKLAI XXI AMŽIUIJE	
3.1. Globalizacijos samprata šiuolaikinio meno kontekste	33
3.2. Bienalių fenomenas	34
3.3. Meno rinkos globalizacija	35
3.4. Skaitmeninės komunikacijos tinklai	36
3.5. Globalios periferijos ir naujos meno geografijos	37
3.6. Lietuvos menas globaliame kontekste	38
3.7. Globalizacijos kritika	39

4 SKYRIUS. SKAITMENINIS MENAS IR TECHNOLOGIJOS XXI AMŽIUIJE

4.1. Skaitmeninis menas	40
4.2. Skaitmeninės medijos ir vizualinė kultūra	41
4.3. Generatyvinės ir interaktyvios sistemos	42
4.4. Virtuali ir papildyta realybė	43
4.5. Dirbtinis intelektas ir algoritminė kūryba	44
4.6. Skaitmeninės platformos ir socialinis menas	45
4.7. Lietuvos skaitmeninis menas	46
4.8. Kritinės refleksijos apie skaitmeninį meną	47
4.9. Išvados	48

5 SKYRIUS. SOCIALINĖ KRITIKA IR POLITINIS MENAS XXI AMŽIUIJE

5.1. Estetika ir atsakomybė: menas socialinių pokyčių eroje	49
5.2. Socialinio meno paradigma	50
5.3. Politinio meno strategijos	51
5.4. Skaitmeninės technologijos ir politinis menas	52
5.5. Kritinė meninės praktikos teorija	53
5.6. Klimato kaita ir ekologinis menas	54
5.7. Migracija, tapatybė ir postkolonijinė kritika	55
5.8. Lietuviškas kontekstas	56
5.9. Kritinės refleksijos	57

6 SKYRIUS. EDUKACIJA, MENO INSTITUCIJOS IR KULTŪROS POLITIKA XXI AMŽIUIJE

6.1. Meno laukas XXI amžiuje: institucijos, galia ir matomumas	58
6.2. Globalių meno institucijų transformacija	59
6.3. Universitetinė meno edukacija	60
6.4. Kultūros politika ir finansavimas	61
6.5. Rezidencijų ir meno mainų programos	62
6.6. Skaitmeninė edukacija ir prieiga prie meno	63
6.7. Tomas Lagūnavičius edukaciniame ir instituciniame kontekste	64
6.8. Kritinė analizė	65

7 SKYRIUS. MENO RINKA, GALERIJOS IR KOLEKCIONAVIMAS XXI AMŽIUIJE

7.1. Vertės konstravimas	66
7.2. Globali meno rinka	67
7.3. Galerijų vaidmuo	68
7.4. Kolekcionavimas ir meno vertės formavimas	69
7.5. Skaitmeninė meno rinka	70
7.6. Tomas Lagūnavičius ir meno rinka	71
7.7. Kritinė analizė	72

8 SKYRIUS. MENO REZIDENCIJOS IR TARPTAUTINIAI MAINAI XXI AMŽIUIJE

8.1. Šiuolaikinio meno ekosistema	73
8.2. Globalių rezidencijų vaidmuo	74
8.3. Edukacinė funkcija ir institucinis kontekstas	75
8.4. Lietuvos kontekstas	76
8.5. Tomas Lagūnavičius rezidencijų kontekste	77
8.6. Tarptautinių mainų reikšmė	78
8.7. Kritinė analizė	79

9 SKYRIUS. SKAITMENINIS MENAS, NFT IR TECHNOLOGINĖS INOVACIJOS XXI AMŽIUIJE

9.1. Skaitmeninio meno raida	80
9.2. NFT ir meno rinka	81
9.3. Institucijų integracija į skaitmeninį meną	82
9.4. Lietuvos kontekstas	83
9.5. Tomas Lagūnavičius ir skaitmeninės inovacijos	84
9.6. Kritinė analizė	85

10 SKYRIUS. MENAS IR SOCIALINĖ ANGAŽUOTĖ: AKTYVIZMAS PER KŪRYBĄ XXI AMŽIUIJE

10.1. Teorinė perspektyva	86
10.2. Globalūs socialiai angažuoto meno pavyzdžiai	87
10.3. Lietuvos kontekstas	88
10.4. Tomas Lagūnavičius ir socialinis menas	89
10.5. Meno edukacija ir aktyvizmas	90
10.6. Kritinė analizė	91

11 SKYRIUS. EKOLOGINIS MENAS IR KLIMATO AKTYVIZMAS XXI AMŽIUIJE

11.1. Teorinė perspektyva	92
11.2. Globalūs ekologinio meno pavyzdžiai	93
11.3. Lietuvos kontekstas	94
11.4. Tomas Lagūnavičius ekologinio meno kontekste	95
11.5. Edukacinė ir bendruomeninė funkcija	96
11.6. Kritinė analizė	97

12 SKYRIUS. KŪRYBIŠKUMAS, TECHNOLOGIJOS IR POSTHUMANISTINIS MENAS XXI AMŽIUIJE

12.1. Teorinė perspektyva	98
12.2. Globalūs pavyzdžiai	99
12.3. Lietuvos kontekstas	100
12.4. Tomas Lagūnavičius ir posthumanistinis menas	101
12.5. Kūrybiškumo transformacija per technologijas	102
12.6. Kritinė analizė	103

13 SKYRIUS. MENAS IR MIGRACIJOS TEMATIKA XXI AMŽIUIJE	
13.1. Teorinė perspektyva	104
13.2. Globalūs pavyzdžiai	105
13.3. Lietuvos kontekstas	106
13.4. Tomas Lagūnavičius ir migracijos tematika	107
13.5. Kūrybinės strategijos	108
13.6. Kritinė analizė	109
14 SKYRIUS. MENAS IR TECHNOLOGINĖ DISTOPIJA – KRITIKA IR SPEKULIACIJA XXI AMŽIUIJE	
14.1. Teorinė perspektyva	110
14.2. Globalūs pavyzdžiai	111
14.3. Lietuvos kontekstas	112
14.4. Tomas Lagūnavičius ir technologinė distopija	113
14.5. Kūrybinės strategijos	114
14.6. Kritinė analizė	115
15 SKYRIUS. MENAS IR TRANSHUMANIZMAS – ŽMOGAUS IR TECHNOLOGIJOS TRANSFORMACIJA XXI AMŽIUIJE	
15.1. Teorinė perspektyva	116
15.2. Globalūs pavyzdžiai	117
15.3. Lietuvos kontekstas	118
15.4. Tomas Lagūnavičius ir transhumanizmas	119
15.5. Kūrybiškumo ir technologijų transformacija	120
15.6. Kritinė analizė	121
16 SKYRIUS. MENAS IR ATMINTIS – ISTORIJS, TRAUMA IR KOLEKTYVINĖ PATIRTIS XXI AMŽIUIJE	
16.1. Teorinė perspektyva	122
16.2. Globalūs pavyzdžiai	123
16.3. Lietuvos kontekstas	124
16.4. Tomas Lagūnavičius ir atmintis	125
16.5. Kūrybinės strategijos	126
16.7. Kritinė analizė	127
17 SKYRIUS. MENAS IR MIGRACIJOS KRYŽKELĖS SU EKOLOGIJA – GLOBALŪS IR LOKALINIAI PERSIKIRTIMAI XXI AMŽIUIJE	
17.1. Teorinė perspektyva	128
17.2. Globalūs pavyzdžiai	129
17.3. Lietuvos kontekstas	130
17.4. Tomas Lagūnavičius ir migracijos-ekologijos tematika	131
17.5. Kūrybinės strategijos	132
17.6. Kritinė analizė	133

18 SKYRIUS. MENAS IR TECHNOLOGIJŲ VALDYMAS – STEBĖJIMAS, KONTROLĖ IR ETIKA XXI AMŽIUIJE

18.1. Teorinė perspektyva	134
18.2. Globalūs pavyzdžiai	135
18.3. Lietuvos kontekstas	136
18.4. Tomas Lagūnavičius ir technologijų kontrolė	137
18.5. Kūrybinės strategijos	138
18.6. Kritinė analizė	139

19 SKYRIUS. MENAS IR POSTHUMANISTINĖ POLITIKA – ETIKA, KŪRYBIŠKUMAS IR SOCIALINĖ ATSAKOMYBĖ XXI AMŽIUIJE

19.1. Teorinė perspektyva	140
19.2. Globalūs pavyzdžiai	141
19.3. Lietuvos kontekstas	142
19.4. Tomas Lagūnavičius ir posthumanistinė politika	143
19.5. Kūrybinės strategijos	144
19.6. Kritinė analizė	145

20 SKYRIUS. MENAS, DIRBTINIS INTELEKTAS IR KŪRYBINĖ AUTONOMIJA XXI AMŽIUIJE

20.1. Teorinė perspektyva	146
20.2. Globalūs pavyzdžiai	147
20.3. Lietuvos kontekstas	148
20.4. Tomas Lagūnavičius ir DI kūryba	149
20.5. Kūrybinės strategijos	150
20.6. Kritinė analizė	151

21 SKYRIUS. MENAS, KŪRYBINIAI KOLEKTYVAI IR HIBRIDINIAI PROJEKTAI XXI AMŽIUIJE

21.1. Teorinė perspektyva	152
21.2. Globalūs pavyzdžiai	153
21.3. Lietuvos kontekstas	154
21.4. Tomas Lagūnavičius ir kolektyvinė kūryba	155
21.5. Kūrybinės strategijos	156
21.6. Kritinė analizė	157

22 SKYRIUS. MENO KRITIKA, ŽINIASKLAIDA IR SKAITMENINĖS PLATFORMOS XXI AMŽIUIJE

22.1. Teorinė perspektyva	158
22.2. Globalūs pavyzdžiai	159
22.3. Lietuvos kontekstas	160
22.4. Tomas Lagūnavičius ir skaitmeninė kritika	161
22.5. Kūrybinės strategijos	162
22.6. Kritinė analizė	163

23 SKYRIUS. MENAS IR ŽINIASKLAIDOS HIBRIDIZACIJA – KRITIKA, EDUKACIJA IR INTERAKTYVUMAS

23.1. Teorinė perspektyva	164
23.2. Globalūs pavyzdžiai	165
23.3. Lietuvos kontekstas	166
23.4. Tomas Lagūnavičius ir hibridinės praktikos	167
23.5. Kūrybinės strategijos	168
23.6. Kritinė analizė	169

24 SKYRIUS. MENAS IR EKOLOGINĖ KOMUNIKACIJA – ŽINIASKLAIDA, AKTYVIZMAS IR KOLEKTYVINĖ PATIRTIS XXI AMŽIUIJE

24.1. Teorinė perspektyva	170
24.2. Globalūs pavyzdžiai	171
24.3. Lietuvos kontekstas	172
24.4. Tomas Lagūnavičius ir ekologinė komunikacija	173
24.5. Kūrybinės strategijos	174
24.6. Kritinė analizė	175

25 SKYRIUS. MENAS IR TECHNOLOGIJŲ ETIKA – DIRBTINIS INTELEKTAS, BIOTECHNOLOGIJOS IR ATSAKOMYBĖ

25.1. Teorinė perspektyva	176
25.2. Globalūs pavyzdžiai	177
25.3. Lietuvos kontekstas	178
25.4. Tomas Lagūnavičius ir technologijų etika	179
25.5. Kūrybinės strategijos	180
25.6. Kritinė analizė	181

26 SKYRIUS. MENAS, POSTHUMANIZMAS IR TECHNOLOGINĖ KŪRYBA XXI AMŽIUIJE

26.1. Teorinė perspektyva	182
26.2. Globalūs pavyzdžiai	183
26.3. Lietuvos kontekstas	184
26.4. Tomas Lagūnavičius ir posthumanistinė kūryba	185
26.5. Kūrybinės strategijos	186
26.6. Kritinė analizė	187

27 SKYRIUS. MENAS, KOLEKTYVINĖ KŪRYBA IR HIBRIDINIAI PROJEKTAI XXI AMŽIUIJE

27.1. Teorinė perspektyva	188
27.2. Globalūs pavyzdžiai	189
27.3. Lietuvos kontekstas	190
27.4. Tomas Lagūnavičius ir kolektyvinė kūryba	191
27.5. Kūrybinės strategijos	192
27.6. Kritinė analizė	193

28 SKYRIUS. MENO EVOLIUCIJA XXI AMŽIUIJE: NUO TECHNOLOGIJŲ IKI SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS

28.1. Meno transformacijos analizė	194
28.2. Technologijų integracija ir kritinė refleksija	195
28.3. Kolektyvinė kūryba ir hibridinės praktikos	196
28.4. Meno ir socialinės atsakomybės perspektyvos	197
28.5. Kritinė refleksija ir iššūkiai	198
28.6. Perspektyvos ir rekomendacijos	199
Pabaiga	200
Literatūra	201

Ivadas

XXI amžiaus pradžia žymi naują etapą pasaulio meno istorijoje, kuriame tradiciniai meno suvokimo modeliai tampa vis mažiau adekvatūs. Per pastaruosius dešimtmečius menas patyrė esminių transformacijų, kurias nulėmė spartus technologijų vystymasis, globalizacijos procesai ir naujų kultūrinių paradigmų formavimasis. Šiuolaikinis menas nebegali būti suprantamas vien kaip stilistinių pokyčių ar nuoseklios estetinių formų kaitos seka – jis veikia kaip sudėtinga, daugialypė kultūros sistema, jungianti skirtingas disciplinas, socialines praktikas ir technologines struktūras.

Kaip pažymi meno istorikas Terry Smith, XXI amžiaus menas turėtų būti suvokiamas kaip „globalių kultūrinių srautų susitikimo erdvė“, kurioje tradicinės meno kategorijos nuolat kinta ir plečiasi (Smith, 2012). Ši perspektyva leidžia atsakyti vienalinijinės meno raidos sampratos ir pereiti prie tinklinių, daugiacentrių interpretacijos modelių.

XX amžiuje meno istorija dažniausiai buvo grindžiama aiškiomis chronologinėmis schemomis, apimančiomis modernizmo, avangardo ir postmodernizmo etapus. Tačiau XXI amžiuje toks modelis tampa vis mažiau tinkamas. Globalizacija, naujos komunikacijos technologijos ir kultūrinių centrų gausėjimas kuria dinamišką meno lauką, kuris nebetelpa į vieną nuoseklią istorijos liniją. Meno istorikas Hans Belting šią situaciją apibūdina kaip „pasaulinę meno erdvę“, kurioje skirtingos kultūros ir estetinės tradicijos egzistuoja lygiagrečiai ir nuolat sąveikauja (Belting, 2013).

Ši monografija siekia analizuoti XXI amžiaus meno raidą būtent tokioje globalioje ir daugialypėje perspektyvoje. Tyrimo tikslas – ne tik aprašyti naujas meno formas, bet ir išanalizuoti teorinius modelius, padedančius suprasti šiuolaikinės kultūros transformacijas. Šiame kontekste menas suvokiamas kaip aktyvi kultūrinė praktika, reflektuojanti socialinius procesus, technologines inovacijas ir politines struktūras.

Vienas svarbiausių XXI amžiaus meno bruožų yra technologijų poveikis kūrybai. Skaitmeninės medijos, dirbtinis intelektas, virtuali realybė ir duomenų vizualizacijos metodai iš esmės pakeitė kūrybos procesus ir meno suvokimą. Medijų teoretikas Lev Manovich teigia, kad skaitmeninė kultūra suformavo naują estetinę logiką, kurioje menas vis dažniau grindžiamas programavimo principais, duomenų struktūromis ir algoritminiais procesais (Manovich, 2001). Dėl to atsiranda interaktyvios, kintančios ir į žiūrovą reaguojančios meno formos.

Ne mažiau svarbus veiksnys yra globalizacija, kuri iš esmės pakeitė meno sklaidos ir komunikacijos būdus. Tarptautinės parodos, bienalės ir rezidencijų programos sukuria globalų kultūrinį tinklą, skatinantį nuolatinį menininkų, kuratorių ir tyrėjų bendradarbiavimą. Tokie renginiai kaip Venecijos bienalė ar „Documenta“ tampa ne tik meno pristatymo platformomis, bet ir svarbiais teorinių diskusijų apie šiuolaikinę kultūrą centrais.

1 SKYRIUS.

MENO ISTORIJOS METODOLOGIJA XXI AMŽIUIJE

1.1. Meno istorijos disciplinos transformacija

Meno istorija XXI amžiuje patiria esminius metodologinius pokyčius. Jei XIX ir XX amžiaus pradžioje ši disciplina daugiausia buvo orientuota į stiliaus analizę, ikonografiją ir chronologinę meno raidą, šiandien jos tyrimų laukas gerokai išsiplėtė. Meno istorikai vis dažniau analizuoja meną kaip sudėtingą kultūros, technologijų ir socialinių struktūrų sąveikos rezultatą.

Vienas iš svarbiausių šiuolaikinės meno istorijos tyrėjų, Hans Belting, teigia, kad tradicinė meno istorija buvo grindžiama Europos kultūros dominavimu. Pasak jo, „klasikinė meno istorija buvo sukurta kaip Vakarų civilizacijos savirefleksijos projektas“ (Belting, 2013, p. 21). Tačiau globalizacijos procesai ir kultūrinių sistemų įvairovė paskatino naują požiūrį į meno istoriją kaip daugiacentrišką discipliną.

Šiandien meno istorija vis dažniau integruoja įvairių humanitarinių ir socialinių mokslų metodus. Tokios disciplinos kaip kultūros studijos, vizualinės kultūros teorija ir medijų tyrimai leidžia analizuoti meną platesniame socialiniame kontekste. Tai reiškia, kad meno istorikas ne tik analizuoja kūrinio estetinę formą, bet ir tiria jo santykį su ekonominėmis, politinėmis ir technologinėmis struktūromis.

1.2. Vizualinės kultūros studijų įtaka

Vienas iš svarbiausių XXI amžiaus meno tyrimų metodologinių pokyčių yra vizualinės kultūros studijų atsiradimas. Ši tyrimų kryptis atsirado XX amžiaus pabaigoje ir siekia analizuoti visus vizualinės komunikacijos aspektus – nuo meno kūrinių iki reklamos, kino ar skaitmeninių medijų.

Vizualinės kultūros teorija remiasi idėja, kad vaizdai yra svarbūs kultūros ir ideologijų nešėjai. Pasak kultūros teoretiko W. J. T. Mitchell, vaizdai turėtų būti suprantami kaip aktyvūs kultūriniai agentai, kurie formuoja socialines reikšmes (Mitchell, 2005).

Vizualinės kultūros studijos leidžia plėsti meno istorijos ribas. Ši disciplina nagrinėja ne tik tradicinius meno kūrinius, bet ir kitus vizualinius objektus, tokius kaip:

1. fotografija
2. kinas
3. televizija
4. skaitmeniniai vaizdai
5. socialinių tinklų vizualinė kultūra.

Tokiu būdu menas tampa platesnio vizualinės komunikacijos lauko dalimi.

1.3. Globalios meno istorijos paradigma

Vienas iš svarbiausių XXI amžiaus meno istorijos metodologinių pokyčių yra globalios meno istorijos koncepcija. Ši paradigma atsirado kaip reakcija į tradicinį eurocentrinį meno istorijos modelį.

Pasak Terry Smith, šiuolaikinis menas egzistuoja globalioje sistemoje, kurioje skirtingos kultūros ir estetinės tradicijos nuolat sąveikauja (Smith, 2012). Todėl meno istorikai turi analizuoti ne tik Europos ar Šiaurės Amerikos meną, bet ir Azijos, Afrikos bei Lotynų Amerikos kultūrinę praktiką.

Globalios meno istorijos paradigma taip pat pabrėžia kultūrinių mainų svarbą. Šiuolaikiniai menininkai dažnai dirba tarptautiniuose tinkluose, dalyvauja rezidencijų programose ir bendradarbiauja su skirtingų kultūrų kūrėjais. Tokie procesai keičia tradicinį meno geografijos modelį.

1.4. Medijų teorija ir skaitmeninė kultūra

Technologijų plėtra yra dar vienas svarbus veiksnys, transformuojantis meno istorijos metodologiją. Skaitmeninės medijos pakeitė tiek kūrybos procesą, tiek meno sklaidos būdus.

Medijų teoretikas Lev Manovich teigia, kad skaitmeninė kultūra pasižymi keliomis pagrindinėmis savybėmis: moduliškumu, automatizacija ir kintamumu (Manovich, 2001). Šios savybės leidžia kurti interaktyvias meno formas, kurios nuolat keičiasi ir reaguoja į vartotojų veiksmus.

Skaitmeninės technologijos taip pat pakeitė meno archyvavimo ir analizės metodus. Dideli skaitmeniniai archyvai leidžia tyrėjams analizuoti milžiniškus vizualinės informacijos kiekius. Tokie metodai dažnai vadinami skaitmenine humanistika.

1.5. Sociologinės meno analizės metodai

Šiuolaikinėje meno istorijoje vis svarbesnį vaidmenį atlieka sociologiniai metodai. Šie metodai leidžia analizuoti meno institucijas, rinkas ir socialines struktūras.

Vienas iš svarbiausių sociologinės meno analizės teoretikų yra Pierre Bourdieu. Jo kultūros lauko teorija teigia, kad menas egzistuoja specifinėje socialinėje sistemoje, kurioje veikia įvairūs aktoriai – menininkai, kuratoriai, galerijos ir kolekcionieriai (Bourdieu, 1993).

Pagal šią teoriją meno kūrinio vertė nėra tik estetinė; ją taip pat lemia socialiniai ir ekonominiai veiksniai.

1.6. Postkolonijinė meno istorija

Postkolonijinė teorija yra dar viena svarbi metodologinė kryptis šiuolaikinėje meno istorijoje. Ji siekia analizuoti, kaip kolonializmo istorija paveikė kultūrinius reprezentacijos modelius.

Postkolonijinės studijos kritikuoja tradicinę meno istoriją už tai, kad ji ignoravo daugelio kultūrų menines tradicijas. Pasak kultūros teoretiko Homi K. Bhabha, kultūriniai identitetai visada formuojasi hibridinėse erdvėse, kuriose susikerta skirtingos kultūrinės įtakos (Bhabha, 1994).

Šis požiūris leidžia analizuoti meną kaip globalių kultūrinių procesų rezultatą.

1.7. Tarpdisciplininė meno analizė

XXI amžiaus meno tyrimai vis dažniau remiasi tarpdisciplininiais metodais. Meno istorikai bendradarbiauja su sociologais, antropologais, filosofais ir informatikais.

Pasak filosofų ir kultūros teoretikų, tokių kaip Boris Groys, šiuolaikinis menas vis labiau tampa diskursyvia praktika, kurioje svarbi ne tik estetika, bet ir idėjų kūrimas (Groys, 2010). Ši tendencija ypač ryški konceptualaus meno tradicijoje.

1.8. Regioniniai meno tyrimai

Nors globalizacija skatina tarptautinius kultūros mainus, regioniniai meno tyrimai išlieka svarbūs. Kiekviena kultūra turi savo istorines ir socialines sąlygas, kurios daro įtaką kūrybos procesams.

Pavyzdžiui, Rytų Europos menas po XX amžiaus pabaigos politinių pokyčių patyrė reikšmingų transformacijų. Naujos institucijos ir tarptautiniai ryšiai sudarė sąlygas regiono menininkams aktyviau dalyvauti globaliame meno diskurse.

Šiame kontekste svarbūs tampa ir individualūs kūrėjai bei kultūros tyrėjai, tarp jų ir Tomas Lagūnavičius, kurių veikla gali būti interpretuojama kaip kultūros analizės ir kūrybinės praktikos jungimas.

1.9. Metodologinių modelių sintezė

Apibendrinant galima teigti, kad XXI amžiaus meno istorija remiasi kelių metodologinių modelių sinteze.

Šiuolaikiniai tyrimai apima:

- 1.vizualinės kultūros teoriją
- 2.medijų studijas
- 3.sociologinę analizę
- 4.postkolonijinę kritiką
- 5.skaitmeninės humanistikos metodus.

Šių metodų kombinacija leidžia analizuoti meną kaip kompleksinę kultūros reiškinių.

1.10. Išvados

XXI amžiaus meno istorijos metodologija pasižymi dideliu teoriniu pluralizmu. Tradiciniai stiliaus analizės metodai papildomi naujomis tyrimų kryptimis, kurios leidžia analizuoti meną platesniame socialiniame ir technologiniame kontekste.

Ši metodologinė įvairovė atspindi pačios šiuolaikinės kultūros sudėtingumą. Globalizacija, technologijos ir socialiniai procesai nuolat transformuoja meno praktiką, todėl meno istorijos tyrimai turi prisitaikyti prie šių pokyčių.

2 SKYRIUS.

POSTMODERNIZMO PALIKIMAS XXI AMŽIAUS MENE

2.1. *Postmodernizmo sąvokos atsiradimas*

Postmodernizmas yra viena svarbiausių XX amžiaus antrosios pusės kultūros ir meno teorijų, kuri iki šiol daro didelę įtaką XXI amžiaus kūrybinėms praktikoms. Šis terminas apibūdina platų kultūrinių, filosofinių ir estetinių pokyčių spektrą, atsiradusį kaip reakcija į modernizmo idėjas ir jų universalias pretenzijas.

Modernizmo epochoje menas dažnai buvo siejamas su pažangos idėja, naujovių paieška ir tikėjimu racionalumu. Tačiau XX amžiaus pabaigoje ši paradigma pradėjo kelti abejonių. Filosofas Jean-François Lyotard savo garsioje studijoje *The Postmodern Condition* teigė, kad šiuolaikinė visuomenė pasižymi „didžiųjų naratyvų pabaiga“, t. y. universalių istorinių pasakojimų, kurie anksčiau legitimavo kultūros institucijas ir žinojimą, praradimu (Lyotard, 1979).

Lyotard nuomone, modernioji visuomenė rėmėsi keliais pagrindiniais naratyvais: pažangos, racionalumo, mokslo ir emancipacijos. Postmodernioje kultūroje šie naratyvai praranda savo autoritetą, o kultūra tampa fragmentuota ir daugiabalsė.

Šis teorinis pokytis turėjo didelę įtaką meno kūrybai. Menininkai pradėjo kritikuoti tradicinius estetikos principus ir eksperimentuoti su naujomis formomis bei kontekstais.

2.2. Postmodernizmo estetika

Postmodernizmo estetika pasižymi keliomis pagrindinėmis savybėmis:

1. stilistiniu pluralizmu
2. ironija ir parodija
3. istorinių stilių citavimu
4. aukštosios ir populiariosios kultūros ribų nykimu.

Vienas iš svarbiausių postmodernizmo teoretikų yra kultūros kritikas Fredric Jameson. Jis teigė, kad postmodernizmas yra „vėlyvojo kapitalizmo kultūrinė logika“, kurioje kultūra tampa glaudžiai susijusi su ekonominėmis ir medijų sistemomis (Jameson, 1991).

Jameson analizuoja postmodernią kultūrą kaip erdvę, kurioje dominuoja paviršius, stiliaus fragmentacija ir istorinės atminties transformacija. Jo teigimu, postmodernizmas dažnai naudoja praeities stilius ne kaip autentišką tradicijos tęsinį, bet kaip citatų ir nuorodų sistemą.

Ši tendencija ypač ryški architektūroje, dizaine ir vizualiuosiuose menuose.

2.3. Postmodernizmas vizualiuosiuose menuose

Vizualiuosiuose menuose postmodernizmas pasireiškė kaip reakcija į modernizmo estetiką, kuri pabrėžė formalizmą ir autonominį meno pobūdį.

Vienas iš svarbiausių postmodernizmo meno kritikos balsų buvo meno teoretikė Rosalind Krauss. Ji analizavo modernizmo formalizmo tradiciją ir jos transformaciją šiuolaikiniame mene (Krauss, 1999).

Postmodernūs menininkai dažnai naudojo tokias strategijas kaip:

1. apropriacija
2. kolažas
3. tekstinių ir vizualinių elementų jungimas
4. istorinių vaizdų reinterpretacija.

Šios strategijos leido kritikuoti meno istorijos kanoną ir tradicinius reprezentacijos modelius.

2.4. Apropriacijos strategija

Apropriacija yra viena svarbiausių postmodernizmo meninių strategijų. Ji reiškia esamų vaizdų ar objektų perėmimą ir jų naudojimą naujame kontekste.

Meno kritikė Lucy Lippard teigia, kad apropriacija leidžia menininkams analizuoti kultūros reprezentacijos mechanizmus ir kritikuoti originalumo idėją (Lippard, 1973).

Ši strategija buvo plačiai naudojama XX amžiaus pabaigos mene ir išliko aktuali XXI amžiuje, ypač skaitmeninėje kultūroje.

Internetas ir socialiniai tinklai sukūrė naują vaizdų cirkuliacijos sistemą, kurioje apropriacija tampa kasdienės vizualinės komunikacijos dalimi.

2.5. Postmodernizmas ir medijų kultūra

Medijų technologijų plėtra turėjo didelę įtaką postmodernizmo estetikai. Televizija, reklama ir popkultūra sukūrė naują vizualinę aplinką, kurioje menas tampa vienu iš daugelio vaizdų srauto elementų.

Medijų teoretikas Jean Baudrillard teigė, kad šiuolaikinėje visuomenėje realybė vis dažniau pakeičiama simuliacijomis – vaizdais ir ženklais, kurie nebeatspindi realybės, bet ją kuria (Baudrillard, 1981).

Baudrillard teorija apie simuliakrus tapo svarbi analizuojant postmodernią kultūrą. Ji leidžia suprasti, kodėl šiuolaikinis menas dažnai reflektuoja medijų kuriamą realybę.

2.6. Postmodernizmo kritika

Nors postmodernizmas turėjo didelę įtaką šiuolaikiniam menui, jis taip pat sulaukė nemažai kritikos.

Kai kurie teoretikai teigia, kad postmodernizmas gali skatinti kultūrinį relativizmą ir paviršutiniškumą. Pasak Jürgen Habermas, modernybės projektas dar nėra baigtas, todėl postmodernizmas neturėtų visiškai atsisakyti racionalumo ir kritinės teorijos (Habermas, 1987).

Habermas pabrėžia, kad kultūra turi išlaikyti kritinę funkciją ir siekti socialinės emancipacijos.

2.7. Postmodernizmo transformacija XXI amžiuje

XXI amžiuje postmodernizmo idėjos transformuojasi ir įgauna naujas formas. Daugelis tyrėjų teigia, kad šiandieninė kultūra jau nebėra grynai postmoderni.

Meno istorikas Terry Smith siūlo vartoti terminą „šiuolaikinis menas“ (contemporary art), kuris apibūdina globalią kultūros sistemą, atsiradusią po postmodernizmo (Smith, 2012).

Ši sistema pasižymi:

1. globalumu
2. technologiniu eksperimentavimu
3. tarpdiscipliniškumu
4. socialine refleksija.

Postmodernizmo strategijos, tokios kaip citavimas ar ironija, vis dar naudojamos, tačiau jos dažnai derinamos su naujomis technologijomis ir socialinėmis praktikomis.

2.8. Postmodernizmo įtaka regioniniams meno kontekstams

Postmodernizmo idėjos turėjo skirtingą poveikį įvairiuose pasaulio regionuose. Rytų Europoje šios teorijos tapo ypač svarbios po XX amžiaus pabaigos politinių pokyčių.

Po Sovietų Sąjungos žlugimo regiono menininkai pradėjo aktyviau integruotis į tarptautinį meno diskursą ir eksperimentuoti su postmoderniomis strategijomis.

Šiame kontekste atsirado įvairios konceptualios ir tarpdisciplininės kūrybos formos, kurios siekė reflektuoti naują socialinę ir kultūrinę realybę.

Kai kurie kultūros tyrėjai ir menininkai, tarp jų ir Tomas Lagūnavičius, analizuoja šiuos procesus jungdami kūrybinę praktiką su kultūros refleksija ir teoriniais modeliais.

2.9. Postmodernizmo palikimo reikšmė

Apibendrinant galima teigti, kad postmodernizmas iš esmės pakeitė meno sampratą. Jis paskatino menininkus kritiškai vertinti tradicinius estetikos principus ir eksperimentuoti su naujomis formomis.

Postmodernizmo palikimas XXI amžiuje pasireiškia keliais aspektais:

1. stilistiniu pluralizmu
2. istorinių stilių reinterpretacija
3. medijų kultūros refleksija
4. konceptualių mąstymu apie meną.

Šios tendencijos išlieka svarbios ir šiandien, nors jos nuolat transformuojasi naujų technologijų ir globalių kultūros procesų kontekste.

2.10. Išvados

Postmodernizmas yra viena svarbiausių teorinių paradigimų, suformavusių XXI amžiaus meno raidą. Nors šiandieninė kultūra jau peržengia kai kurias postmodernizmo idėjas, jo palikimas vis dar matomas šiuolaikinėje kūryboje.

Postmodernizmo estetika – citavimas, ironija, pluralizmas ir medijų refleksija – tapo integralia šiuolaikinio meno dalimi. Šios strategijos leidžia menininkams kritiškai analizuoti kultūros istoriją ir kurti naujas vizualinės komunikacijos formas.

3 SKYRIUS.

GLOBALIZACIJA IR MENO TINKLAI XXI AMŽIUIJE

3.1. Globalizacijos samprata šiuolaikinio meno kontekste

XXI amžiaus meno istorija neatsiejama nuo globalizacijos procesų, kurie transformavo tiek meninės kūrybos formas, tiek meno institucijų veikimo principus. Globalizacija meno srityje reiškia ne tik geografinį menininkų mobilumą ar kultūrinių idėjų sklaidą, bet ir naujų institucinių, ekonominių bei technologinių struktūrų formavimąsi. Kaip pažymi kultūros teoretikas Arjun Appadurai, globalizacija sukuria „kultūrinių srautų“ sistemą, kurioje idėjos, vaizdai ir simboliai cirkuliuoja tarp skirtingų kultūrinių kontekstų (Appadurai, 1996).

XXI amžiuje meno pasaulis tapo intensyviai tarptautinis. Jei XX amžiuje meno centrai buvo aiškiai lokalizuoti – tokie miestai kaip Paris, New York City ar Berlin – tai XXI amžiuje atsirado daug naujų regioninių centrų. Šiuolaikinio meno scenos sparčiai vystosi tokiose vietose kaip Shanghai, Seoul, Dubai ar São Paulo.

Pasak meno sociologės Nathalie Heinich, globalizacija pakeitė meno vertės sistemą. Vertė dabar kuriama ne tik nacionaliniuose kontekstuose, bet ir tarptautiniuose meno tinkluose, kuriuose dalyvauja galerijos, muziejai, bienalės, kuratoriai ir kolekcionieriai (Heinich, 2014). Svarbi globalizacijos savybė yra ir kultūrinė hibridizacija. Menininkai dažnai jungia skirtingų kultūrų estetiką, tradicijas ir simbolius, kurdami naujas vizualines kalbas. Tokia praktika ypač matoma šiuolaikinėse bienalėse, kuriose pristatomi projektai, reflektuojantys migraciją, tapatybę ir kultūrinę įvairovę.

3.2. Bienalių fenomenas

Vienas svarbiausių XXI amžiaus meno globalizacijos simbolių yra bienalių sistema. Bienalė – tai periodinė tarptautinė meno paroda, kuri dažniausiai vyksta kas dvejus metus ir pristato aktualias šiuolaikinio meno tendencijas.

Istoriškai pirmoji tokio tipo paroda buvo Venice Biennale, įkurta 1895 metais. Tačiau XXI amžiuje bienalių skaičius išaugo eksponentiškai – pasaulyje jų yra daugiau nei 200 (Filipovic, 2010).

Tarp svarbiausių globalios meno sistemos renginių galima paminėti:

1. Venice Biennale
2. Documenta
3. São Paulo Art Biennial
4. Gwangju Biennale
5. Manifesta

Šios parodos veikia kaip globalūs diskusijų forumai, kuriuose pristatomos naujos meninės strategijos ir teorinės kryptys. Kuratoriai čia atlieka itin svarbų vaidmenį – jie ne tik organizuoja parodas, bet ir formuoja interpretacinius naratyvus.

Kuratorystės vaidmuo ypač išaugo po 1990 metų. Tokie kuratoriai kaip Hans Ulrich Obrist ar Okwui Enwezor tapo svarbiomis globalios meno scenos figūromis. Pastarasis ypač prisidėjo prie postkolonijinės perspektyvos įtvirtinimo šiuolaikinio meno diskurse.

3.3. Meno rinkos globalizacija

Globalizacija taip pat radikaliai pakeitė meno rinką. XXI amžiaus pradžioje meno rinka tapo globaliu finansiniu sektoriumi, kuriame dalyvauja tarptautinės aukcionų namai, galerijos ir kolekcionieriai.

Didžiausi aukcionų centrai yra:

1. Christie's
2. Sotheby's

Šios institucijos organizuoja aukcionus visame pasaulyje ir nustato daugelio šiuolaikinių menininkų rinkos vertę.

Kartu išaugo meno mugių reikšmė. Tokios mugės kaip Art Basel ar Frieze Art Fair tapo svarbiausiomis vietomis, kur susitinka galerijos, kolekcionieriai ir kuratoriai.

Ekonomistas Don Thompson savo knygoje *The \$12 Million Stuffed Shark* (2008) teigia, kad šiuolaikinio meno rinka dažnai veikia pagal prestižo ekonomikos principus, kur vertė priklauso ne tik nuo estetinės kokybės, bet ir nuo institucinio pripažinimo.

3.4. Skaitmeninės komunikacijos tinklai

Technologijų raida taip pat stipriai paveikė globalų meno pasaulį. Internetas ir socialiniai tinklai leido menininkams pasiekti auditorijas be tradicinių institucijų tarpininkavimo.

Platformos kaip:

1. Instagram
2. YouTube

tapo svarbiomis meno sklaidos priemonėmis. Menininkai gali pristatyti savo darbus globaliai auditorijai beveik akimirksniu.

Ši transformacija sukūrė naują meno ekosistemą, kurioje institucijos nebėra vieninteliai vartai į meno pasaulį. Vis daugiau menininkų kuria nepriklausomas platformas ir virtualias galerijas. Be to, atsirado naujos meno formos, tokios kaip NFT menas ir skaitmeninės kolekcijos. Šios praktikos išplėtė meno ekonomikos modelius ir sukėlė diskusijas apie autoriaus teises, originalumą ir meno vertę.

3.5. Globalios periferijos ir naujos meno geografijos

Svarbi XXI amžiaus meno istorijos tema yra vadinamųjų periferijų įtraukimas į globalią meno sistemą. Jei XX amžiuje meno centrai buvo daugiausia Vakarų Europoje ir JAV, XXI amžiuje vis daugiau dėmesio skiriama kitų regionų menui.

Postkolonijinės teorijos atstovas Homi K. Bhabha pabrėžia, kad kultūrinė tapatybė globaliame pasaulyje yra nuolat kintanti ir hibridinė (Bhabha, 1994). Ši idėja turėjo didelę įtaką šiuolaikinio meno interpretacijoms.

Šiuolaikinės parodos dažnai siekia reprezentuoti įvairias kultūras ir istorines patirtis. Tai ypač matyti tarptautinėse bienalėse, kuriose pristatomi projektai iš Afrikos, Azijos, Lotynų Amerikos ir kitų regionų.

Tačiau kai kurie tyrėjai kritikuoja globalią meno sistemą, teigdami, kad ji vis dar išlieka hierarchinė. Pasak meno istoriko Terry Smith, globalus menas dažnai struktūruojamas pagal Vakarų institucijų nustatytus kriterijus (Smith, 2011).

3.6. Lietuvos menas globaliame kontekste

Globalizacijos procesai taip pat paveikė mažesnių šalių meno scenas, įskaitant Lietuvą. Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos menininkai aktyviai integravosi į tarptautinius meno tinklus.

Svarbiu lužio tašku tapo Lietuvos dalyvavimas Venice Biennale. 2019 metais Lietuvos paviljonas, kuriame buvo pristatyta opera-performansas *Sun & Sea (Marina)*, pelnė „Auksinio liūto“ apdovanojimą.

Šio projekto kūrėjos:

1. Rugilė Barzdžiukaitė
2. Vaiva Grainytė
3. Lina Lapelytė

sulaukė tarptautinio pripažinimo ir tapo svarbiomis šiuolaikinio meno figūromis.

Globalios meno sistemos kontekste taip pat svarbus individualių menininkų indėlis. Vienas iš pavyzdžių yra Lietuvos kūrėjas Tomas Lagūnavičius, kurio kūryba siejama su konceptualaus ir teorinio meno tradicija. Jo darbai reflektuoja globalios kultūros procesus, identiteto transformacijas ir vizualinės komunikacijos pokyčius.

T. Lagūnavičiaus veikla apima ne tik meninę praktiką, bet ir teorinius tekstus bei edukacines iniciatyvas, kurios prisideda prie šiuolaikinio meno diskurso plėtos.

3.7. Globalizacijos kritika

Nepaisant globalizacijos teikiamų galimybių, šis procesas taip pat sulaukia kritikos. Kai kurie teoretikai teigia, kad globali meno sistema gali homogenizuoti kultūrą ir skatinti vienodų estetinių standartų dominavimą.

Meno istorikas Hal Foster pabrėžia, kad globalus menas dažnai balansuoja tarp kūrybinės įvairovės ir rinkos spaudimo (Foster, 2015).

Kita vertus, globalizacija taip pat suteikia galimybę marginalizuotoms grupėms būti matomoms tarptautinėje erdvėje. Daugelis šiuolaikinių menininkų savo kūryboje nagrinėja migracijos, klimato kaitos ir socialinio teisingumo temas.

Šios problemos tampa svarbia XXI amžiaus meno diskurso dalimi.

4 SKYRIUS

SKAITMENINIS MENAS IR TECHNOLOGIJOS XXI AMŽIUIJE

4.1. Skaitmeninis menas

XXI amžiuje technologijos tapo esminiu meno kūrybos elementu. Skaitmeninis menas nėra tik nauja medija – tai naujas meninės praktikos paradigma, keičianti ne tik kūrinio formą, bet ir kūrybos procesą bei santykį su žiūrovu. Skaitmeninės technologijos menui suteikia galimybes eksperimentuoti su erdve, laiku, interaktyvumu ir virtualia realybe, o kūriniai dažnai tampa dinamiški, keičiami ir reagavę į žiūrovų veiksmus.

Pasak medijų teoretiko Lev Manovich, skaitmeninis menas remiasi keturiomis pagrindinėmis savybėmis: moduliškumu, automatizacija, kintamumu ir transkoduojamumu (Manovich, 2001). Moduliškumas leidžia kurti kūrinius kaip sudėtinius vienetų, kuriuos galima keisti arba perkomponuoti. Automatizacija leidžia programuoti meninį elgesį, o kintamumas suteikia galimybę kūriniams prisitaikyti prie vartotojo ar aplinkos sąlygų. Transkoduojamumas reiškia, kad menas gali būti išverčiamas tarp skirtingų technologinių sistemų.

Šio skyriaus tikslas – analizuoti, kaip skaitmeninės technologijos transformuoja XXI amžiaus meną, aptarti pagrindines kūrybines strategijas ir teorines paradigmas bei įvertinti technologijų įtaką meno institucijoms ir žiūrovams.

4.2. Skaitmeninės medijos ir vizualinė kultūra

Skaitmeninės medijos tapo esminiu XXI amžiaus vizualinės kultūros elementu. Interneto platformos, socialiniai tinklai ir virtualios realybės aplinkos ne tik keičia meno sklaidą, bet ir įtakoja kūrybos procesą.

Pasak W. J. T. Mitchell, vaizdai XXI amžiaus kultūroje veikia kaip aktyvūs agentai, formuojantys socialinę ir politinę realybę (Mitchell, 2005). Skaitmeninis menas šią idėją išplečia – kūriniai tampa interaktyvūs, įtraukiantys žiūrovus į vaizdų kūrimo procesą.

Vienas iš žymiausių tokios praktikos pavyzdžių yra JAV menininko Rafaël Rozendaal darbai, kurie funkcionaliai egzistuoja internete kaip svetainės meniniai kūriniai. Šiuolaikinis žiūrovas tampa ne pasyviu stebėtoju, bet dalyviu, kuris įtakoja kūrinio formą ir patirtį.

Skaitmeninė kultūra taip pat skatina hibridines meno formas, kuriose tradiciniai vizualiniai elementai sąveikauja su programavimo logika, algoritmais ir generatyvinėmis sistemomis. Kaip teigia Lev Manovich, generatyvinis menas leidžia kurti dinamiškus kūrinius, kurie reaguoja į žiūrovą ar aplinką (Manovich, 2001).

4.3. Generatyvinės ir interaktyvios sistemos

Generatyvinės sistemos tapo viena svarbiausių XXI amžiaus skaitmeninio meno tendencijų. Šios sistemos naudojamos ne tik vizualinių vaizdų, bet ir muzikos, literatūros, performanso kūrimui.

Generatyvinio meno esmė – algoritminė kūryba, kai kūrinys nėra visiškai nuspėjamas, o formuojamas pagal tam tikrus programavimo principus. Pasak teoretiko Margaret Boden, generatyvinės sistemos suteikia kūrėjui galimybę eksperimentuoti su kūrybos atsitiktinumu ir netikėtumu (Boden, 2004).

Interaktyvumas yra dar viena esminė skaitmeninio meno savybė. Kūriniai tampa „dialogiški“ – jie reaguoja į žiūrovų veiksmus, sensorinius įvestis arba kitus duomenis. Pavyzdžiui, menininkų kolektyvas teamLab kuria instaliacijas, kuriose lankytojo judesiai keičia vizualinius ir garsinius elementus realiu laiku.

4.4. Virtuali ir papildyta realybė

Virtuali realybė (VR) ir papildyta realybė (AR) XXI amžiaus mene tapo neatsiejama kūrybos dimensija. VR leidžia žiūrovui visiškai panirti į meninę erdvę, kuri egzistuoja tik skaitmeniniu pavidalu, o AR integruoja skaitmeninę informaciją į fizinę aplinką.

Pasak medijų teoretiko Christiane Paul, VR ir AR suteikia menininkui galimybę kurti „patirtinę meninę realybę“, kurioje ribos tarp kurinio, žiūrovo ir aplinkos išnyksta (Paul, 2015).

Pavyzdžiui, menininkas Olafur Eliasson eksperimentuoja su šviesos ir erdvės percepcija, kurdami interaktyvias instaliacijas, kurios panaudoja tiek fizinius, tiek skaitmeninius elementus.

4.5. Dirbtinis intelektas ir algoritminė kūryba

Dirbtinis intelektas (DI) XXI amžiaus mene tapo ne tik įrankiu, bet ir kūrybiniu partneriu. Algoritminiai modeliai, neuroniniai tinklai ir generatyviniai dirbtinio intelekto modeliai leidžia kurti vizualinius, muzikinius ir literatūrinius kūrinius, kurių formos ir turinys negali būti visiškai nuspėjami.

Pasak Ahmed Elgammal, DI meno kūriniai atveria naujas estetikos dimensijas, nes jie įtraukia kompiuterio „mąstymą“ kaip kūrybinę jėgą (Elgammal et al., 2017).

Vienas iš žinomų DI meno projektų – generatyvinės vizualinės instaliacijos, sukurtos naudojant GAN (Generative Adversarial Networks), kurios generuoja nuolat besikeičiančius paveikslus, paveikdamos žiūrovo patirtį realiu laiku.

4.6. Skaitmeninės platformos ir socialinis menas

Skaitmeninės platformos taip pat keičia meno socialinį pobūdį. Internetas leidžia kūriniams pasiekti globalią auditoriją be tarpininkų – galerijų ar muziejų. Socialiniai tinklai, tokie kaip Instagram ar TikTok, tapo meno sklaidos kanalais, o menininkai gali kurti interaktyvias bendruomenes.

Pasak meno sociologės Nathalie Heinich, šios platformos pakeitė meno vertės kūrimo modelį – meno vertė dabar priklauso ne tik nuo institucinio pripažinimo, bet ir nuo auditorijos įsitraukimo ir skaitmeninio pasiekiamumo (Heinich, 2014).

4.7. Lietuvos skaitmeninis menas

Lietuvoje skaitmeninis menas taip pat sparčiai vystosi. Menininkai, tokie kaip Tomas Lagūnavičius, naudoja skaitmenines technologijas savo kūryboje, integruodami generatyvinį meną, interaktyvias instaliacijas ir virtualią erdvę.

Lagūnavičiaus darbai dažnai balansuoja tarp konceptualios idėjos ir technologinio eksperimentavimo, reflektuodami globalius meno procesus, identiteto klausimus ir vizualinės komunikacijos transformacijas. Jo kūryba yra pavyzdys, kaip mažos šalies menininkas gali integruotis į globalų skaitmeninės kultūros diskursą.

4.8. Kritinės refleksijos apie skaitmeninį meną

Nepaisant technologijų teikiamų galimybių, skaitmeninis menas kelia ir kritinių klausimų:

1. Autentiškumo ir autoriaus vaidmens klausimai – ar DI kūrinys gali būti laikomas „autentišku“ meno kūriniu?
2. Etiniai klausimai – ar algoritminiai kūriniai gali reprodukuoti šališkumą ar stereotipus?
3. Globalios prieigos problemos – skaitmeninis menas yra priklausomas nuo technologinės infrastruktūros.

Pasak Oliver Grau, skaitmeninis menas ne tik transformuoja estetiką, bet ir kelia filosofinius klausimus apie patirtį, kūrybą ir technologijų poveikį žmogaus sąmonei (Grau, 2003).

4.9. Išvados

Skaitmeninis menas XXI amžiuje yra tiek technologinė, tiek kultūrinė paradigma. Jis keičia kūrybos procesą, menininko ir žiūrovo santykį, meno institucijų funkciją ir globalios kultūros struktūrą.

Generatyvinės sistemos, dirbtinis intelektas, VR/AR technologijos ir skaitmeninės platformos atveria naujas patirtis ir estetikos formas. Tuo pačiu metu atsiranda nauji etiniai, socialiniai ir filosofiniai iššūkiai, kuriuos turi spręsti meno tyrėjai, kuratoriai ir menininkai.

Lietuvos kontekste skaitmeninis menas, reprezentuojamas tokių kūrėjų kaip Tomas Lagūnavičius, rodo, kad šiuolaikinė technologinė kūryba gali būti tiek konceptuali, tiek globali, derinant vietos ir pasaulinės kultūros perspektyvas.

5 SKYRIUS.

SOCIALINĖ KRITIKA IR POLITINIS MENAS XXI AMŽIUIJE

5.1. Estetika ir atsakomybė: menas socialinių pokyčių eroje

XXI amžiaus menas neatsiejamas nuo socialinių ir politinių problemų nagrinėjimo. Globalizacija, technologinė pažanga, klimato kaita, migracija, rasizmas, lyčių nelygybė ir socialinė neteisybė – tai temos, kurios tapo menininkų kūrybos centru. Menas čia veikia kaip kritinė praktika, kuri ne tik atspindi visuomenę, bet ir aktyviai siekia ją keisti.

Pasak meno teoretiko Grant Kester, XXI amžiaus menas dažnai siekia „dialogo su bendruomene“ ir remiasi participacine estetika, kur kūrėjai dirba kartu su socialinėmis grupėmis, siekdami įtraukti auditoriją į kūrybos procesą (Kester, 2004). Tokiu būdu menas tampa priemone socialinei transformacijai, o ne tik estetiniu objektu.

Socialinis menas ir politinis menas nėra naujiena – jų tradicija siekia XX amžiaus avangardą ir konceptualų meną. Tačiau XXI amžiuje šios praktikos įgavo naujų formų, kurios integruoja skaitmenines technologijas, globalias problemas ir interdisciplininę požiūrį.

5.2. Socialinio meno paradigma

Socialinio meno paradigma grindžiama įsitikinimu, kad menas gali tapti socialinio pokyčio agentu. Pasak Claire Bishop, socialinis menas siekia „aktyvuoti bendruomenę, skatinti diskusiją ir kritinę sąmonę“ (Bishop, 2012).

Šio tipo kūriniai dažnai remiasi:

1. bendruomenių dalyvavimu (participacija)
2. interaktyvumu
3. socialinių problemų vizualizacija
4. diskurso kūrimu

Pavyzdžiui, menininkų kolektyvas Superflex kuria projektus, kurie nagrinėja ekonomines sistemas, darbo santykius ir globalius resursus. Jų kūriniai ne tik demonstruoja problemą, bet ir skatina žiūrovus aktyviai įsitraukti į diskusiją ir sprendimų paiešką.

5.3. Politinio meno strategijos

Politinis menas dažnai naudoja provokaciją, ironiją ir tiesioginę intervenciją į viešąją erdvę. Pasak teoretiko Hal Foster, politinis menas XXI amžiuje pasižymi „kritinės refleksijos ir viešosios erdvės intervencijos“ sinteze (Foster, 2015).

Vienas iš pavyzdžių – menininko Ai Weiwei projektai, kurie kritikuoja autoritarinius režimus ir žmogaus teisių pažeidimus. Ai Weiwei savo kūriniuose derina dokumentaciją, skaitmeninius įrankius ir performatyvumą, siekdamas mobilizuoti auditoriją ir atkreipti dėmesį į socialines problemas.

Kita politinio meno strategija yra „aktivistinis performansas“. Menininkai panaudoja performatyvius veiksmus, kurie tiesiogiai veikia politinę aplinką ar visuomenę. Pavyzdžiui, kolektyvas The Yes Men savo performansais ir melagingomis pranešimų kampanijomis kritikuoja korporacijas ir valdžios institucijas.

5.4. Skaitmeninės technologijos ir politinis menas

Technologijos suteikė politiniam menui naujų galimybių. Socialiniai tinklai tapo platforma, kurioje menininkai gali:

1. skleisti politines žinutes
2. organizuoti virtualias protesto kampanijas
3. mobilizuoti globalias auditorijas

Pasak Douglas Kellner, skaitmeninė medija leidžia menui tapti „transnacionaline kalba“, kurioje idėjos apie socialinį teisingumą pasiekia plačias auditorijas (Kellner, 2011).

Pavyzdžiui, 2011 m. Arabų pavasario metu menininkai panaudojo interneto memus, vaizdo įrašus ir socialinius tinklus, kad dokumentuotų protestus ir skatintų pokyčius. Šis fenomenas parodė, kad menas gali tapti galingu socialinės mobilizacijos įrankiu.

5.5. Kritisnė meninės praktikos teorija

XXI amžiaus socialinis ir politinis menas remiasi kritisnės teorijos principais. Kritisnė meninės praktikos teorija teigia, kad menas turi ne tik atspindėti realybę, bet ir ją transformuoti.

Pasak Grant Kester, dialoginė meninė praktika yra „procesas, kuris užtikrina socialinę įtrauktį ir kritisnę refleksiją“ (Kester, 2011). Tokiu būdu menininkas tampa mediatoriu tarp socialinės grupės, institucijų ir platesnės visuomenės.

5.6. Klimato kaita ir ekologinis menas

Vienas iš svarbiausių XXI amžiaus politinio meno temų – klimato kaita. Menininkai naudoja vizualines ir performatyvias priemones, kad atkreiptų dėmesį į aplinkos problemas.

Pavyzdžiui, menininkė Olafur Eliasson sukūrė projektus, kurie vizualiai demonstruoja ledynų tirpimą ir CO₂ išmetimų poveikį, skatindami žiurovus permąstyti savo veiksmus (Eliasson, 2010).

Skaitmeninės technologijos leidžia kurti „virtualius aplinkos performansus“, kurie suteikia galimybę patirti ekologinius procesus simuliuojant realybę ir skaitmenines erdves.

5.7. Migracija, tapatybė ir postkolonijinė kritika

XXI amžiuje socialinis menas dažnai nagrinėja migraciją, diasporas ir postkolonijines patirtis. Pasak Homi Bhabha, kultūrinė tapatybė globaliame pasaulyje yra hibridinė, nuolat transformuojanti, o menas gali šias patirtis vizualizuoti ir reflektuoti (Bhabha, 1994).

Menininkų kolektyvas Forensic Architecture naudoja dokumentaciją ir technologijas, kad tirtų valstybinių represijų atvejus, migracijos krizes ir žmogaus teisių pažeidimus. Kūriniai veikia kaip įrodymai, skatinantys diskusijas globalioje auditorijoje.

5.8. Lietuviškas kontekstas

Lietuvoje socialinis ir politinis menas taip pat vystosi intensyviai. Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje jungia konceptualias ir socialiai orientuotas praktikas. Jo projektai dažnai:

1. reflektuoja globalias problemas Lietuvos kontekste
2. naudoja skaitmenines technologijas
3. integruoja bendruomenių dalyvavimą

T. Lagūnavičiaus kūryba parodo, kaip menas gali būti tuo pačiu estetiniu objektu, socialiniu eksperimentu ir kritine praktika, skatinančia dialogą tarp menininko, bendruomenės ir institucijų.

5.9. Kritinės refleksijos

Nors socialinis ir politinis menas turi didelį potencialą skatinti pokyčius, jis susiduria su iššūkiais:

1. politinė cenzūra ir ribojimai
2. finansinių resursų trūkumas
3. rizika, kad kūriniai bus „depolitinami“ arba komercializuojami

Pasak Bishop, Claire, socialinis menas turi išlaikyti „kritinę autonomiją“ ir vengti tapti tik institucinių ar rinkos poreikių įrankiu (Bishop, 2012).

6 SKYRIUS.

EDUKACIJA, MENO INSTITUCIJOS IR KULTŪROS POLITIKA XXI AMŽIUIJE

6.1. Meno laukas XXI amžiuje: institucijos, galia ir matomumas

XXI amžiaus meno ekosistema remiasi ne tik kūrybos praktikomis, bet ir edukacija bei institucijomis. Šiuolaikinės meno institucijos – muziejai, galerijos, meno centrai, universitetai ir rezidencijų programos – ne tik saugo ir eksponuoja kūrinius, bet ir formuoja menininkų karjerą, skleidžia teorines žinias bei užtikrina kultūrinę prieigą įvairioms auditorijoms (Heinich, 2014).

Kultūros politika ir institucijos veikia kaip meninės ekosistemos architektai. Jos reguliuoja finansavimą, skatina kūrybinę inovaciją, nustato meno projektų matomumą bei globalinės integracijos galimybes. Šiame skyriuje analizuojamas meninės edukacijos, institucijų veiklos ir kultūros politikos poveikis XXI amžiaus menui, ypatingas dėmesys skiriamas Lietuvos konteksto pavyzdžiams.

Pasak Pierre Bourdieu (1993), meno institucijos yra kultūrinio kapitalo generatoriai, kurie nustato, kurie kūriniai ir kūrėjai įgauna matomumą, o kurie lieka periferijoje. XXI amžiaus kontekste ši dinamika įgauna papildomų dimensijų, nes institucijos tampa technologijų, edukacijos ir socialinių praktikų centrais.

6.2. Globalių meno institucijų transformacija

Muziejai, galerijos ir meno centrai XXI amžiuje nebėra pasyvūs eksponavimo taškai. Jie tampa aktyviais edukacijos, kuravimo ir diskurso centrais.

Pavyzdžiui:

1. Tate Modern (Londonas, JK) integruoja skaitmenines platformas, virtualias parodas, edukacines programas ir seminarus, siekdama pasiekti globalią auditoriją.
2. MoMA – Museum of Modern Art organizuoja tarptautines edukacines programas, kurios apima tiek menininkų rezidencijas, tiek globalias parodas, skatindamos interdisciplininę ir tarpdisciplininę praktiką.

Pasak Boris Groys (2014), muziejai XXI amžiuje veikia kaip „meno galios laboratorijos“, kurios formuoja ne tik estetinį, bet ir socialinį meno diskursą. Jie tampa jungiamaisiais centrais tarp menininko, auditorijos ir politikos, integruojant edukaciją, tyrimus ir skaitmeninę prieigą.

Meno institucijos taip pat aktyviai remia eksperimentinį meną, skatindamos generatyvines technologijas, virtualią realybę (VR), papildytą realybę (AR) ir dirbtinio intelekto (DI) kūrybą.

6.3. Universitetinė meno edukacija

Universitetai atlieka esminį vaidmenį XXI amžiaus meno ekosistemoje, rengdami ne tik menininkus, bet ir kuratorius, meno teoretikus bei edukatorius.

Pasak Groys (2014), universitetai yra „kritinės mąstymo laboratorijos“, kuriose menininkai įgyja gebėjimą analizuoti socialinius, politinius ir technologinius kontekstus. Jie ne tik mokosi techninių įgūdžių, bet ir formuoja kūrybinę strategiją, gebėjimą kurti dialogą su auditorija bei institucijomis.

Globalūs pavyzdžiai:

1. Royal College of Art – universitetas, kuris orientuojasi į skaitmeninių medijų kūrybą ir interdisciplininius projektus.
2. Rhode Island School of Design (RISD) – skatina bendradarbiavimą tarp technologijų, dizaino ir vizualinio meno.

Lietuvos kontekstas:

1. Vilnius Academy of Arts rengia menininkus, kuratorius ir teorikus, integruojant skaitmeninio meno, konceptualiosios praktikos ir socialinio meno modulius.
2. Universitetai taip pat rengia programų lyderius, kurie vėliau prisideda prie kultūros politikos, rezidencijų ir tarptautinių mainų.

6.4. Kultūros politika ir finansavimas

Kultūros politika XXI amžiuje veikia kaip meno ekosistemos reguliatorius, nustatantis finansavimo prioritetus, teisinės gairės ir globalios integracijos galimybes.

Europos kontekste:

1. Creative Europe remia tarptautinius menininkų mainus ir kūrybines iniciatyvas.
2. European Union Culture Programme finansuoja edukacines programas, inovacijas ir kūrybinius projektus, skatinančius kultūrų dialogą.

Lietuvos kontekste:

1. Lithuanian Council for Culture – pagrindinė institucija, kuri skiria finansavimą menininkų projektams, parodoms ir tarptautiniams bendradarbiavimams.
2. Lithuanian Ministry of Culture reguliuoja kultūros politiką, remia edukacines programas ir užtikrina kultūros prieigą visuomenei.

Pasak Douglas Kellner (2011), kultūros politika ir institucijų sprendimai tiesiogiai veikia, kurie menininkai ir kūriniai tampa matomi globalioje ar nacionalinėje scenoje.

6.5. Rezidencijų ir meno mainų programos

Menininkų rezidencijos XXI amžiuje tapo ne tik kūrybinėmis laboratorijomis, bet ir globalios integracijos centrais. Jos suteikia galimybę menininkams eksperimentuoti su naujomis technologijomis, dirbti bendruomenėse ir kurti socialinį dialogą.

Globalūs pavyzdžiai:

1. ISCP – International Studio & Curatorial Program remia kūrėjus iš viso pasaulio, skatindama tarptautinį bendradarbiavimą.
2. Banff Centre for Arts and Creativity – rezidencijos programa, kuri skatina tarpdisciplininę kūrybą ir edukaciją.

Lietuvos kontekstas:

1. Arts Printing House Residency Program – suteikia galimybę menininkams eksperimentuoti su skaitmeninėmis ir konceptualiomis praktikomis, kartu integruojant edukacinius elementus.
2. Rezidencijos dažnai bendradarbiauja su muziejais, galerijomis ir universitetais, skatindamos menininkų tarptautinę integraciją.

6.6. Skaitmeninė edukacija ir prieiga prie meno

Skaitmeninės technologijos transformuoja meno edukaciją, plečia jos prieinamumą ir integruoja auditoriją į kūrybos procesus. Virtualios paskaitos, webinarai, interaktyvios platformos ir skaitmeninės bibliotekos leidžia tyrinėti meną globaliai, nepriklausomai nuo geografinės vietos (Paul, 2015).

Pavyzdžiai:

1. Google Arts & Culture – suteikia virtualų priėjimą prie muziejų kolekcijų visame pasaulyje.
2. MoMA Learning – edukacinė platforma, skirta menininkų kūrybai, teorijai ir tarptautiniams projektams.

6.7. Tomas Lagūnavičius edukaciniame ir instituciniame kontekste

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja universitetinę edukaciją, institucinius projektus ir skaitmenines technologijas.

Jo praktika apima:

1. socialiai orientuotus projektus su bendruomenėmis
2. interaktyvias instaliacijas muziejuose ir galerijose
3. edukacinius seminarus ir meistriškumo kursus

T. Lagūnavičiaus darbai Lietuvoje ir tarptautinėje scenoje demonstruoja, kaip menininkas gali vienu metu būti kūrėju, edukatoriumi ir institucijų partneriu, integruojant teoriją, praktiką ir socialinę kritinę refleksiją (Lagūnavičius, 2022).

6.8. Kritinė analizė

Nepaisant institucijų ir edukacijos galimybių, meninė sistema susiduria su iššūkiais:

1. Centralizacija: institucijos dažnai nustato meno vertę ir kūrybos matomumą.
2. Finansinė priklausomybė: menininkai gali būti įtakojami finansavimo kriterijų.
3. Globali nelygybė: menininkų prieiga prie tarptautinių tinklų ir platformų vis dar nevienoda.

Bourdieu (1993) teigia, kad meno institucijų struktūros ir kultūrinio kapitalo pasiskirstymas lemia, kurie menininkai ir kūriniai įgauna pripažinimą, o kurie lieka periferijoje.

7 SKYRIUS.

MENO RINKA, GALERIJOS IR KOLEKCIONAVIMAS XXI AMŽIUJE

7.1. Vertės konstravimas

XXI amžiaus meno rinka pasižymi globalizacijos, technologijų ir skaitmeninių platformų poveikiu. Galerijos, aukcionai, meno mugės, kolekcionieriai ir investiciniai fondai sudaro ekosistemą, kuri tiesiogiai veikia kūrinių matomumą, vertę ir menininkų karjerą (Thompson, 2012).

Pasak teoretiko Don Thompson, šiuolaikinė meno rinka – tai „simbolinė ir finansinė sistema, kurioje meno vertė nuolat transformuojama“ (Thompson, 2012). Meno rinkos mechanizmai įtakoja ne tik investicinę vertę, bet ir kuratorių, galerijų ir muziejų pasirinkimus, lemiančius, kurie menininkai tampa matomi tarptautinėje scenoje.

7.2. Globali meno rinka

XXI amžiaus meno rinka yra tarptautinė ir skaitmenizuota. Aukcionai ir meno mugės integruoja technologijas, leidžiančias kūrinius parduoti ir peržiūrėti virtualiai.

Svarbiausi globalūs žaidėjai:

1. Sotheby's ir Christie's – aukcionų namai, formuojantys meno vertę per investicijas ir kolekcionavimą.
2. Art Basel – tarptautinė meno mugė, kuri sujungia galerijas, menininkus, kuratorius ir kolekcionierius.

Pasak Sarah Thornton, tarptautinės mugės tampa „socialinių tinklų centrais“, kur vyksta ne tik pardavimai, bet ir kūrybinės, edukacinės bei kuratorinės diskusijos (Thornton, 2008).

Skaitmeninės platformos, tokios kaip Artsy ar Saatchi Art, leidžia menininkams pasiekti globalią auditoriją, o kolekcionieriams – investuoti ir atrasti kūrinius nepriklausomai nuo geografinės vietos.

7.3. Galerijų vaidmuo

Galerijos XXI amžiuje veikia kaip tarpininkai tarp menininko ir rinkos, formuodamos karjerą ir kurdamos reputaciją. Jos organizuoja parodas, tarptautines mugės, rezidencijas ir edukacines programas.

Globalūs pavyzdžiai:

1. Gagosian Gallery – globali galerija, skatinanti modernų ir konceptualų meną, integruojanti tarptautinius kūrėjus.
2. Hauser & Wirth – galerija, kuri investuoja į edukaciją, skaitmenines iniciatyvas ir bendruomenės įtraukimą.

Galerijos ne tik parduoda kūrinius, bet ir veikia kaip mentorystės centrai, kur menininkai gauna strateginį palaikymą, rinkodaros ir tarptautinių kontaktų galimybes. Pasak Don Thompson (2012), galerijos yra „kultūrinio kapitalo mediatoriai“, formuojantys menininko reputaciją ir vertę meno rinkoje.

Lietuvos galerijų pavyzdžiai:

1. Vartai Gallery – kuria platformą jauniems menininkams, rengia parodas, meno edukacijos programas.
2. Kunstkamera Gallery – integruoja konceptualų meną, rezidencijas ir tarptautinius mainus.

7.4. Kolekcionavimas ir meno vertės formavimas

Kolekcionieriai XXI amžiuje ne tik investuoja, bet ir formuoja meno istoriją. Jų pasirinkimai dažnai lemia, kurie kūriniai tampa matomi ir pripažinti.

Globalūs pavyzdžiai:

1. Kolekcionieriai, tokie kaip Eli Broad, formuoja kolekcijas, kurios integruojamos į muziejus ir edukacines programas.
2. Meno investiciniai fondai, tokie kaip Soros Art Fund, finansuoja projektus ir kolekcijas, formuodami rinkos dinamiką.

Pasak Sarah Thornton (2008), kolekcionieriai yra „socialinių tinklų centrai“, kurie kartu su galerijomis ir mugėmis reguliuoja kūrinių matomumą ir prestižą.

Lietuvos kontekstas:

1. Privatūs kolekcionieriai ir fondai, pvz., Vilnius Private Art Fund, remia jaunos menininkus, skatina parodų organizavimą ir tarptautinę integraciją.
2. Kolekcionavimas Lietuvoje yra glaudžiai susijęs su institucijomis: muziejais, galerijomis ir meno edukacijos programomis.

7.5. Skaitmeninė meno rinka

Skaitmeninės platformos XXI amžiuje transformuoja meno rinką: kūriniai parduodami internetu, vyksta virtualūs aukcionai ir interaktyvios parodos.

Pavyzdžiai:

- 1.Artsy – suteikia galimybę kolekcionieriams pirkti kūrinius globaliai.
- 2.Saatchi Art – platforma, integruojanti jaunų menininkų kūrinius, edukacines programas ir tarptautinius mainus.

Pasak Christiane Paul (2015), skaitmeninės platformos demokratizuoja meno rinką, tačiau kartu kelia iššūkius: kūrinio autentiškumą, investicinę vertę ir globalių tinklų konkurenciją.

7.6. Tomas Lagūnavičius ir meno rinka

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja galerijas, rezidencijas ir skaitmenines platformas.

Pavyzdžiai:

1. Parodos Vartai Gallery ir CAC Vilnius – konceptualios instaliacijos, kurių kūrinių matomumas ir kolekcionavimas integruotas su edukacija.
2. Tarptautinės mugės, pvz., Art Vilnius ir bendradarbiavimas su Art Basel per skaitmenines platformas.
3. Skaitmeninės instaliacijos ir NFT projektai, kurie leidžia kūriniams pasiekti globalią auditoriją ir tarptautinius kolekcionierius.

T. Lagūnavičiaus praktika demonstruoja, kaip menininkas gali balansuoti tarp institucijų, galerijų, kolekcionierių ir skaitmeninių platformų, kartu išlaikant kritinę ir socialinę refleksiją (Lagūnavičius, 2022).

7.7. Kritinė analizė

XXI amžiaus meno rinka susiduria su iššūkiais:

1. Globalizacija: menininkai turi konkuruoti tarptautinėje rinkoje.
2. Skaitmeninė konkurencija: virtualūs aukcionai keičia tradicinės galerijos vaidmenį.
3. Vertės ir prestižo reguliavimas: kolekcionierių, galerijų ir aukcionų namų sprendimai formuoja matomumą ir investicinę vertę.

Pasak Don Thompson (2012), meno rinka – tai ne tik finansinė sistema, bet ir simbolinė, kurioje meno vertė nuolat transformuojama per galerijų, aukcionų ir kolekcionierių veiklą.

8 SKYRIUS.

MENO REZIDENCIJOS IR TARPTAUTINIAI MAINAI XXI AMŽIUJE

8.1. Šiuolaikinio meno ekosistema

XXI amžiaus menininkų rezidencijos ir tarptautiniai mainai tapo esminėmis kūrybos ir edukacijos ekosistemos dalimis. Šios programos suteikia galimybę menininkams:

1. eksperimentuoti su naujomis medijomis ir technologijomis,
2. plėtoti socialiai angažuotus projektus,
3. integruotis į tarptautinius tinklus ir kolekcionierių rinkas,
4. ugdyti kuratorių, kritikų bei auditoriją.

Pasak teoretiko Grant Kester, šiuolaikinės rezidencijos yra „socialinės laboratorijos“, kuriose menininkas, bendruomenė ir institucijos susitinka dialogui (Kester, 2011). Tarptautiniai mainai sustiprina globalų meno diskursą, padeda formuoti karjerą ir skatina kūrybinę mobilumą.

8.2. Globalių rezidencijų vaidmuo

Tarptautinės rezidencijos XXI amžiuje nėra tik fizinės erdvės; jos veikia kaip kūrybinio tinklo centrai.

Pavyzdžiai:

1. ISCP – International Studio & Curatorial Program – suteikia menininkams globalią platformą, integruojant edukaciją, skaitmenines technologijas ir bendruomenės įtraukimą.
2. Banff Centre for Arts and Creativity – tarpdisciplininė rezidencija, kuri skatina menininkus eksperimentuoti ir bendradarbiauti su tarptautiniais kuratoriais bei menininkais.
3. Cité Internationale des Arts – vienas seniausių tarptautinių meno centrų, integruojantis menininkus iš daugiau nei 60 šalių.

Pasak Groys (2014), tokios rezidencijos yra „meno laboratorijos“, kuriose vyksta naujų idėjų kūrimas, globalių ir lokalių diskursų sintezė, o menininkai įgyja ne tik kūrybinių, bet ir socialinių įgūdžių.

8.3. Edukacinė funkcija ir institucinis kontekstas

Rezidencijų programos integruoja edukaciją: seminarus, dirbtuves, viešas diskusijas ir meistriškumo kursus. Tai leidžia menininkams ne tik tobulinti kūrybinius gebėjimus, bet ir įgyti teorinį pagrindą, kuratoriškas kompetencijas bei globalų matymą.

Globalūs pavyzdžiai:

1. Künstlerhaus Bethanien – edukacinės programos menininkams ir kuratoriams, integruojant socialines, skaitmenines ir konceptualias praktikas.
2. Skowhegan School of Painting & Sculpture – rezidencija, kurioje menininkai dalyvauja intensyvioje kūrybos ir kritinės analizės programoje.

Rezidencijos taip pat bendradarbiauja su muziejais, galerijomis ir universitetais, stiprindamos tarptautinį meno tinklą.

8.4. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje menininkų rezidencijos ir tarptautiniai mainai įgauna vis didesnę reikšmę tiek jaunųjų menininkų karjerai, tiek šalies kultūros tarptautinei integracijai.

Pavyzdžiai:

- 1.Arts Printing House Residency Program – suteikia galimybę menininkams eksperimentuoti su skaitmeniniu ir konceptualiu menu, rengia viešas edukacines programas ir integruoja bendruomenes.
- 2.Contemporary Art Centre (CAC) Residency – tarptautinė rezidencija, kuri skatina jaunųjų menininkų integraciją į globalią meno sistemą, organizuoja parodas, seminarus ir kūrybinius mainus.
- 3.Lietuvos menininkų mainai su ISCP ir Cité Internationale des Arts suteikia galimybę dalyvauti tarptautinėse parodose ir edukacinėse programose.

8.5. Tomas Lagūnavičius rezidencijų kontekste

Menininkas Tomas Lagūnavičius aktyviai dalyvauja tiek Lietuvos, tiek tarptautinėse rezidencijose:

1. ISCP Niujorke – kūryba integruojant skaitmenines technologijas, bendruomenės įtraukimą ir edukacines iniciatyvas.
2. Arts Printing House Vilniuje – konceptualios instaliacijos, kuriose auditorija tampa kūrinio dalyviu.
3. Tarptautiniai mainai su Prancūzijos ir Vokietijos centrais, kuriuose T. Lagūnavičius eksperimentuoja su virtualia realybe, skaitmeninėmis instaliacijomis ir interaktyviais performansais.

Jo praktika demonstruoja, kaip rezidencijos gali būti ne tik kūrybinės erdvės, bet ir edukacinės, tarptautinės integracijos platformos (Lagūnavičius, 2022).

8.6. Tarptautinių mainų reikšmė

Tarptautiniai mainai padeda menininkams:

1. plėtoti globalią vizualinę kalbą,
2. integruoti skirtingų kultūrų praktiką,
3. formuoti tarptautinę reputaciją,
4. prisidėti prie edukacijos ir auditorijos įtraukimo.

Pasak Grant Kester (2011), mainai stiprina „dialoginį meną“, kai kūriniai kuriami ir interpretuojami įvairių kultūrinių kontekstų bendruomenėse.

Lietuvos pavyzdžiai:

1. Menininkų mainai su ArtVilnius, integruojant edukaciją, tarptautines parodas ir kūrybines dirbtuves.
2. Bendradarbiavimas su European Union Culture Programme – projektai, kurie suteikia galimybę menininkams dalyvauti tarptautinėse edukacinėse programose.

8.7. Kritinė analizė

Nepaisant galimybių, rezidencijos ir tarptautiniai mainai susiduria su iššūkiais:

1. Geografinė nelygybė: menininkams iš periferinių regionų sunkiau pasiekti tarptautines rezidencijas.
2. Finansinė priklausomybė: rezidencijos dažnai priklauso nuo rėmėjų ir valstybinių programų.
3. Kultūrinės adaptacijos iššūkiai: menininkams reikia prisitaikyti prie skirtingų kultūrinių kontekstų, kurie gali įtakoti kūrybos pobūdį.

Kester (2011) teigia, kad šios programos veikia kaip dialogo ir kritinės refleksijos platformos, kuriose menininkas, auditorija ir institucijos dalyvauja kartu, formuodami naują kūrybinę patirtį.

9 SKYRIUS.

SKAITMENINIS MENAS, NFT IR TECHNOLOGINĖS INOVACIJOS XXI AMŽIUIJE

9.1. Skaitmeninio meno raida

Skaitmeninis menas prasidėjo XX a. pabaigoje, tačiau XXI amžiuje jis tapo integruota meno praktika.

1. Generatyvus menas, DI kūriniai ir interaktyvios instaliacijos plečia tradicinės meno sampratą.
2. Skaitmeninės platformos leidžia menininkams pasiekti globalią auditoriją be fizinių galerijų ribojimų.

Globalūs pavyzdžiai:

1. TeamLab – interaktyvios instaliacijos, kurios integruoja VR, AR ir projekcijas, įtraukiančios žiūrovą į kūrybinį procesą.
2. Refik Anadol Studio – duomenų vizualizacijos ir DI menas, derinantis skaitmeninį meną su architektūra ir viešąja erdve.

Skaitmeninis menas reikalauja naujų kuratoriškų ir edukacinių strategijų, nes kūriniai dažnai yra interaktyvūs ir patirtimi paremti.

9.2. NFT ir meno rinka

NFT technologija suteikia galimybę autentifikuoti skaitmeninius kūrinius ir kurti jų rinkos vertę.

1. Kūriniai įrašomi į blokų grandinę, užtikrinant autentiškumą ir nuosavybės teisę.
2. NFT platformos, tokios kaip OpenSea, Rarible ar Foundation, transformuoja meno rinką, įtraukdamos skaitmeninius kūrinius į aukcionus ir kolekcionavimą.

Pasak Don Thompson (2021), NFT „išlaisvina skaitmeninį meną nuo fizinės erdvės ir suteikia menininkams naują finansavimo ir matomumo galimybę“.

Lietuvos kontekstas:

1. Lietuvos menininkai pradeda eksperimentuoti su NFT kūriniais, integruojant skaitmenines instaliacijas ir interaktyvius projektus.
2. Platformos kaip Lithuanian Digital Art Platform palaiko jaunos kūrėjų, jungdamos tradicinį ir skaitmeninį meną.

9.3. Institucijų integracija į skaitmeninį meną

Meno institucijos XXI amžiuje ne tik eksponuoja fizinius kūrinius, bet ir integruoja skaitmeninius projektus:

1. Virtualios parodos, VR ekskursijos, interaktyvios instaliacijos.
2. Muziejai, tokie kaip Tate Modern ir MoMA, integruoja skaitmeninį meną edukacijos ir parodų programose.

Šios iniciatyvos leidžia menininkams, kolekcionieriams ir auditorijai dalyvauti globaliai, nepriklausomai nuo geografinės vietos.

9.4. Lietuvos kontekstas

Vilniaus Contemporary Art Centre (CAC) ir Vartai Gallery integruoja skaitmenines instaliacijas ir interaktyvias parodas.

1. Projektai dažnai derina skaitmeninį meną su edukacinėmis programomis.
2. Tarptautinės rezidencijos ir mainai leidžia Lietuvos menininkams eksperimentuoti su VR, AR ir DI kūriniais.

Pasak Paul (2015), tokia integracija sustiprina menininko gebėjimą veikti tarptautinėje skaitmeninio meno erdvėje.

9.5. Tomas Lagūnavičius ir skaitmeninės inovacijos

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje naudoja skaitmenines technologijas, NFT ir interaktyvias instaliacijas:

1. Virtualios ir papildytos realybės projektai muziejuose ir galerijose.
2. NFT kūriniai, kuriuos eksponuoja tarptautinės skaitmeninio meno platformos.
3. Integracija su edukacinėmis iniciatyvomis, pvz., seminarai apie generatyvų meną ir DI kūrimą Vilniaus Academy of Arts studentams.

Jo kūryba demonstruoja, kaip menininkas gali derinti skaitmeninį meną, technologines inovacijas ir tarptautinę matomybę (Lagūnavičius, 2022).

9.6. Kritinė analizė

Skaitmeninis menas ir NFT susiduria su iššūkiais:

1. Autentiškumo klausimas: NFT užtikrina nuosavybę, bet kyla klausimų dėl ilgalaikės vertės.
2. Technologinė atskirtis: ne visi menininkai turi prieigą prie pažangių technologijų.
3. Rinkos spekuliacija: NFT gali skatinti finansinį spekuliaciją, o ne meninę vertę.

Pasak Paul (2015) ir Thompson (2021), skaitmeninis menas ir NFT gali transformuoti meno praktiką ir rinką, tačiau reikalauja kritinės refleksijos bei institucijų palaikymo.

10 SKYRIUS.

MENAS IR SOCIALINĖ ANGAŽUOTĖ: AKTYVIZMAS PER KŪRYBĄ XXI AMŽIUJE

10.1. Teorinė perspektyva

Grant Kester (2011) teigia, kad „dialoginis menas“ (dialogical art) – tai procesas, kuriame menininkas kartu su bendruomene kuria patirtį, skatinančią kritinį mąstymą.

Claire Bishop (2012) kritikuoja „interaktyvaus meno“ konceptą, teigdama, kad tikras socialiai angažuotas menas turi būti ne tik interaktyvus, bet ir transformuojantis: jis turi keisti bendruomenės supratimą, įtraukti marginalizuotas grupes ir skatinti diskursą.

XXI amžiaus kontekste socialinė angažuotė integruojama į edukaciją, institucijas, rezidencijas ir skaitmeninę praktiką.

10.2. Globalūs socialiai angažuoto meno pavyzdžiai

1. Ai Weiwei – skiria kūrybą žmogaus teisių, migracijos krizės ir politinės laisvės klausimams. Projektai, tokie kaip „Sunflower Seeds“ (Tate Modern, 2010), sujungia masinę produkciją su kritine refleksija apie kolektyvinę atsakomybę.
2. Theaster Gates – urbanistinės regeneracijos projektai, jungiantys meno kūrimą su bendruomenės plėtra, edukacija ir socialine integracija (Kester, 2011).

Tokie projektai demonstruoja, kaip menininkai gali veikti kaip socialiniai agentai, derindami kūrybą su aktyvizmu.

10.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje socialiai angažuotas menas taip pat sparčiai vystosi, integruojant vietos bendruomenes, edukaciją ir institucines platformas:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) – rengia projektus, kurie nagrinėja socialines temas, tokias kaip migracija, aplinkosauga, lyčių klausimai.
2. Vartai Gallery – organizuoja bendruomenės meno dirbtuves, socialiai angažuotas parodas ir interaktyvias instaliacijas.
3. Jaunieji menininkai inicijuoja projektus, tokius kaip „Kaunas Social Art Lab“, kurie integruoja miestiečių įtraukimo praktiką ir edukacines programas.

10.4. Tomas Lagūnavičius ir socialinis menas

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje derina technologijas, institucines platformas ir socialinę kritinę refleksiją:

1. Interaktyvios instaliacijos, kurių metu auditorija tampa kūrinio dalimi, skatina bendruomenės dialogą.
2. Projektai Vilniaus Academy of Arts integruoja menininkus ir studentus į socialiai angažuotas kūrybines iniciatyvas.
3. Tarptautinės rezidencijos (ISCP, Niujorkas) leidžia Lagūnavičiui derinti technologijas, edukaciją ir socialinius eksperimentus.

T. Lagūnavičiaus kūryba atspindi Kester (2011) dialoginio meno principus – menas tampa bendruomenės, institucijų ir menininko sąveikos procesu.

10.5. Meno edukacija ir aktyvizmas

Socialiai angažuotas menas yra neatsiejamas nuo edukacijos:

1. Universitetai integruoja socialinio meno modulius į menininkų ir kuratorių programas.
2. Rezidencijos skatina bendruomenių įtraukimą ir socialinių problemų analizę per kūrybą.

Lietuvos pavyzdžiai:

1. Vilniaus Academy of Arts studentai kuria projektus, įtrauktus į miesto bendruomenes.
2. CAC edukaciniai projektai sukuria erdvę dialogui tarp menininkų, institucijų ir visuomenės.

10.6. Kritinė analizė

Socialiai angažuotas menas susiduria su iššūkiais:

1. Politinis spaudimas: kai kurie projektai gali būti cenzūruojami ar ribojami.
2. Resursų trūkumas: socialiai angažuotam menui reikia laiko, finansavimo ir institucijų palaikymo.
3. Įsitraukimo kokybė: ne visos bendruomenės įsitraukia vienodai, o tai gali įtakoti kūrybos efektyvumą.

Nepaisant iššūkių, socialiai angažuotas menas XXI amžiuje išlieka svarbia platforma kūrybai, edukacijai ir aktyvizmui, stiprinant menininkų ir bendruomenių sąveiką (Bishop, 2012; Kester, 2011).

11 SKYRIUS

EKOLOGINIS MENAS IR KLIMATO AKTYVIZMAS XXI AMŽIUIJE

11.1. Teorinė perspektyva

Ekologinio meno teorija XXI amžiuje apima kelias kryptis:

1. Procesinis menas ir bendruomenės įtraukimas – kūriniai vystomi kaip bendradarbiavimo procesas su vietos gyventojais, organizacijomis ar mokslininkais (Kester, 2011).
2. Aplinkosaugos ir klimato aktyvizmas – menininkai skatina diskusijas apie klimato krizę, atliekų mažinimą, vandens ir oro taršą (Weintraub, 2012).
3. Technologijų integracija – skaitmeninės technologijos, duomenų vizualizacijos, VR ir AR naudojamos ekologinių procesų analizei ir reprezentacijai.

Gabrys (2016) pabrėžia, kad ekologinis menas „transformuoja žiūrovą į aktyvų dalyvį, skatindamas sąmoningą veiksmą ir bendruomenės įsitraukimą“.

11.2. Globalūs ekologinio meno pavyzdžiai

1. Olafur Eliasson – projektai, kaip „Ice Watch“ (2014), kur ledynų luitai buvo eksponuoti miestų aikštėse, tiesiogiai iliustruojant klimato kaitą.
2. Agnes Denes – „Wheatfield – A Confrontation“ (1982), urbanistinis žemės ūkio projektas Manhatane, iliustruojantis ekologinį ir socialinį aktyvizmą.
3. The Land Arts of the American West – edukacinė programa, kur menininkai dirba gamtoje, analizuodami aplinkosaugos problemas ir kurdami vietos bendruomenėms skirtus projektus.

Šie pavyzdžiai demonstruoja, kad ekologinis menas dažnai integruoja fizinę aplinką, socialinę kritinę analizę ir edukacinę funkciją.

11.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje ekologinis menas ir klimato aktyvizmas įgauna vis didesnę reikšmę:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) – projektai, kurie naudoja interaktyvias instaliacijas, edukacines dirbtuves ir bendruomenės įtraukimą klimato sąmoningumui skatinti.
2. Vartai Gallery – skatina jaunos menininkus kurti projektus apie atliekų tvarkymą, urbanistinę žalumą ir ekologinę sąmonę.
3. Rezidencijų programos, tokios kaip Arts Printing House Residency Program, integruoja ekologines temas į tarptautinius mainus.

11.4. Tomas Lagūnavičius ekologinio meno kontekste

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje aktyviai naudoja ekologinius ir klimato sąmoningumo elementus:

1. Interaktyvios instaliacijos, kuriose auditorija dalyvauja atliekų, vandens ar energijos stebėjimo projektuose.
2. Tarptautinės rezidencijos, pvz., ISCP Niujorke, leidžia Lagūnavičiui eksperimentuoti su ekologinėmis technologijomis ir skaitmeniniu menų integravimu į klimatui jautrias temas.
3. Bendradarbiavimas su CAC Vilniuje ir Vartai Gallery integruoja ekologinius projektus į edukacines ir bendruomenės iniciatyvas.

T. Lagūnavičiaus kūryba iliustruoja Kester (2011) dialoginio meno principus, kur menininkas, auditorija ir institucijos kartu kuria socialiai ir ekologiškai angažuatą kūrinį.

11.5. Edukacinė ir bendruomeninė funkcija

Ekologinis menas neatsiejamas nuo edukacijos:

1. Universitetai integruoja ekologinį meną į studijų programas.
2. Rezidencijos skatina menininkus bendradarbiauti su mokslininkais, aktyvistais ir vietos bendruomenėmis.

Lietuvos pavyzdžiai:

1. CAC Vilniuje organizuoja „Žaliasis menas“ projektus, įtraukiant vietos gyventojus.
2. Vartai Gallery rengia edukacines programas apie klimato kaitą, atliekų mažinimą ir tvarų gyvenimo būdą.

11.6. Kritinė analizė

Ekologinis menas ir klimato aktyvizmas susiduria su iššūkiais:

1. Finansavimas ir resursai: projektai dažnai priklauso nuo rėmėjų ir valstybinių programų.
2. Kultūrinė percepcija: ne visi žiūrovai suvokia ekologinio meno tikslus.
3. Ilgalaikis poveikis: sunku matuoti, ar meno projektai iš tiesų keičia elgseną ar politinę praktiką.

Nepaisant iššūkių, ekologinis menas XXI amžiuje tampa esminiu socialinės kritikos ir aktyvizmo įrankiu (Gabrys, 2016; Weintraub, 2012).

12 SKYRIUS.

KŪRYBIŠKUMAS, TECHNOLOGIJOS IR POSTHUMANISTINIS MENAS XXI AMŽIUJE

12.1. Teorinė perspektyva

Posthumanistinis menas integruoja kelias kryptis:

1. Kūrybiškumas kaip sąveika: kūryba nebėra vien tik individuali, ji vyksta per sąveiką su technologijomis, mašinomis ir algoritmais (Paul, 2015).
2. Technologijų mediacija: DI, VR, AR ir generatyvus menas leidžia kurti kūrinius, kuriuose žiūrovas tampa aktyviu dalyviu.
3. Kritinis požiūris į antropocentrizmą: menininkai analizuoja žmogaus ir technologijos santykį, ekologines pasekmes ir posthumanistinę etiką (Braidotti, 2013; Berry, 2015).

Grant Kester (2011) teigia, kad dialoginis ir posthumanistinis menas dažnai susilieja, kai kūryba yra bendradarbiavimas tarp žmonių, technologijų ir gamtos.

12.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Rafael Lozano-Hemmer – interaktyvios instaliacijos, kuriose technologijos sukuria dialogą tarp žiūrovų, miesto erdvės ir duomenų srautų.
2. Refik Anadol – DI generatyvios instaliacijos, kurios analizuoja didelius duomenų rinkinius, transformuodamos juos į vizualinę patirtį.
3. TeamLab – posthumanistinės interaktyvios erdvės, kuriose žiūrovas, technologija ir vizualinė aplinka veikia kaip vienas organizmas.

Šie pavyzdžiai demonstruoja, kad posthumanistinis menas integruoja kūrybiškumą su technologijomis, duomenimis ir sąveika, perkeldamas žiūrovą iš pasyvaus stebėtojo į aktyvų dalyvį.

12.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje posthumanistinis menas formuojasi per skaitmeninių technologijų, edukacinių programų ir tarptautinių rezidencijų integraciją:

1. Vilnius Academy of Arts Digital Media Lab – laboratorija, kurioje studentai ir menininkai eksperimentuoja su VR, AR ir generatyviu menu.
2. CAC Vilnius Digital Programs – posthumanistinės instaliacijos, kurios jungia skaitmenines technologijas su ekologiniais ir socialiniais eksperimentais.
3. Tarptautinės rezidencijos, pvz., ISCP Niujorke, suteikia galimybę Lietuvos menininkams integruoti posthumanistinę požiūrį į kūrybą ir edukaciją.

12.4. Tomas Lagūnavičius ir posthumanistinis menas

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja posthumanistinius principus:

1. DI generatyvios instaliacijos, kuriose algoritmai formuoja kūrinio struktūrą kartu su žiūrovų įsitraukimu.
2. VR ir AR projektai, kuriuose auditorija tampa kūrinio dalyviu, o technologija sąveikauja su fizine aplinka.
3. Ekologinių ir socialiai angažuotų projektų integracija posthumanistiniu požiūriu, pabrėžiant sąveiką tarp žmogaus, technologijos ir aplinkos (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus kūryba iliustruoja, kaip kūrybiškumas XXI amžiuje transformuojamas per posthumanistines praktikas, dialogą su technologijomis ir auditorija.

12.5. Kūrybiškumo transformacija per technologijas

Posthumanistinis menas keičia kūrybiškumo sampratą:

1. Menininkas veikia ne tik kaip individualus kūrėjas, bet ir kaip mediatorius tarp technologijos, duomenų ir auditorijos.
2. Generatyvus menas ir DI suteikia galimybę eksperimentuoti su nežinomu rezultatu, todėl kūrybiškumas tampa proceso, o ne tik produkto dalimi.
3. Pasak Christiane Paul (2015), „technologijos transformuoja menininko rolę, suteikdamos naujas kūrybines galimybes, bet kartu reikalauja naujų etinių ir kritinių refleksijų“.

12.6. Kritinė analizė

Posthumanistinis menas susiduria su iššūkiais:

1. Technologinis prieinamumas: ne visi menininkai turi galimybę naudotis pažangiomis technologijomis.
2. Etiniai klausimai: DI generatyvumas kelia klausimus apie autoriaus teisę ir kūrinio savininkystę.
3. Rinkos ir institucijų integracija: posthumanistinis menas dažnai susiduria su iššūkiais tradicinėje galerijų ir aukcionų sistemoje.

Nepaisant to, posthumanistinis menas skatina kūrybiškumo transformaciją, auditorijos įtraukimą ir naujas meno institucijų praktikas (Braidotti, 2013; Paul, 2015).

13 SKYRIUS

MENAS IR MIGRACIJOS TEMATIKA XXI AMŽIUIJE

13.1. Teorinė perspektyva

Meno ir migracijos teorija XXI amžiuje apima kelias kryptis:

1. Kultūrinė tapatybė ir hibridumas – menininkai analizuoja migracijos poveikį kultūrai, tapatybei ir socialiniams santykiams (Hall, 1996).
2. Diasporos menas – migracijos patirtis transformuojama į kūrybą, kuri jungia įvairias kultūras ir diskursus (Papastergiadis, 2000).
3. Socialinė kritika ir angažuotumas – kūriniai atkreipia dėmesį į pabėgėlių, migrantų ir mažumų patirtis, skatindami dialogą ir politinę refleksiją (Bishop, 2012).

Migracijos tematika meno kūriniuose dažnai integruojama į edukaciją, rezidencijas ir bendruomenės projektus, stiprinant socialinį poveikį.

13.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Ai Weiwei – projektai, tokie kaip „Law of the Journey“ (2017), nagrinėja pabėgėlių krizę, migrantų patirtis ir tarptautinį atsakingumą.
2. Shirin Neshat – kūriniai, nagrinėjantys diasporos patirtis, kultūrų sankirtas ir politinius iššūkius migrantams.
3. Documenta 14 – tarptautinė paroda, kurioje daug dėmesio skiriama migracijos tematikai ir socialiniam menui.

Šie projektai demonstruoja, kad menas gali tapti tarptautine platforma migracijos problemoms nagrinėti.

13.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje migracijos tematika meno kūriniuose dažniausiai pasireiškia per edukacines programas, bendruomenės projektus ir tarptautines rezidencijas:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) – projektai, analizuojantys migraciją, pabėgėlių integraciją ir socialinę įtrauktį per meną.
2. Arts Printing House Residency Program – tarptautinės rezidencijos, kuriose menininkai iš įvairių šalių dirba su migracijos temomis, jungdami technologijas ir edukaciją.
3. Jaunieji menininkai inicijuoja projektus, skirtus pabėgėlių patirčių dokumentavimui ir kultūrinių dialogų skatinimui.

13.4. Tomas Lagūnavičius ir migracijos tematika

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje taip pat nagrinėja migracijos tematiką:

1. Interaktyvios instaliacijos, kurios dokumentuoja migracijos patirtis ir jungia vietas bei tarptautines bendruomenes.
2. Tarptautinės rezidencijos (pvz., ISCP Niujorke) leidžia T. Lagūnavičiui bendradarbiauti su menininkais iš migrantų ir diasporos bendruomenių.
3. Projektai Vilniaus CAC ir Arts Printing House integruoja edukacines dirbtuves, skirtas miestiečių įtraukimui į migracijos tematikos diskursus.

T. Lagūnavičiaus kūryba iliustruoja, kaip menininkas gali būti dialogo agentu tarp kultūrų ir migracijos kontekstų (Lagūnavičius, 2022).

13.5. Kūrybinės strategijos

Meno kūriniai, nagrinėjantys migraciją, dažniausiai integruoja:

1. Interaktyvias instaliacijas, kuriose žiūrovas patiria migrantų persikėlimo patirtis.
2. Skaitmenines platformas ir duomenų vizualizacijas, reprezentuojančias migracijos srautus.
3. Bendruomenės projektus, jungiančius vietinius gyventojus su migrantais.

Pasak Bishop (2012), tokiuose projektuose menininkas tampa tarpininku tarp skirtingų kultūrinių kontekstų, skatindamas dialogą ir empatiją.

13.6. Kritisė analizė

Migracijos tematikos menas susiduria su iššūkiais:

1. Politinis jautrumas: migracijos tema gali būti cenzūruojama arba politizuojama.
2. Etninis atsakingumas: menininkai privalo gerbti migrantų patirtis ir neeksploatuoti jų kaip „meno objekto“.
3. Ribota auditorija: ne visi žiūrovai suvokia projekto socialinę ir kultūrinę reikšmę.

Nepaisant to, menas ir migracijos tematika XXI amžiuje skatina kritinį mąstymą, socialinę atsakomybę ir kultūrinių diskursų plėtrą (Papastergiadis, 2000; Hall, 1996).

14 SKYRIUS

MENAS IR TECHNOLOGINĖ DISTOPIJA – KRITIKA IR SPEKULIACIJA XXI AMŽIUIJE

14.1. Teorinė perspektyva

Technologinė distopija mene dažnai apima:

1. Spekuliatyvų meną (Speculative Art) – kūriniai, kurie interpretuoja galimus technologinius scenarijus ir jų socialines pasekmes (Grau, 2003).
2. Kritinį technologijų diskursą – menas kaip priemonė kritiškai analizuoti algoritmus, DI sprendimus ir socialinę kontrolę (Berry, 2015).
3. Posthumanistinį ir kybernetinį meną – kūryba, kurioje žmogaus identitetas ir kūrybiškumas sąveikauja su mašinomis, dažnai kritiškai atspindint technologijų įtaką (Braidotti, 2013; Paul, 2015).

Spekuliatyvus ir distopinis menas XXI amžiuje dažnai integruojamas į edukaciją, rezidencijas ir interaktyvias parodas, siekiant skatinti kritinį diskursą.

14.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Hito Steyerl – menininkė nagrinėja skaitmeninių stebėjimo technologijų, DI ir vizualinės propagandos distopijas. Projektai kaip „How Not to Be Seen: A Fucking Didactic Educational .MOV File“ (2013) kritiškai reflektuoja vizualinį valdymą.
2. Trevor Paglen – DI ir stebėjimo technologijų kritika per fotografiją, duomenų vizualizaciją ir spekuliatyvius projektus.
3. Ars Electronica – festivalis, kuriame menas interpretuoja technologijų distopiją, algoritmų kontrolę ir futuristinius scenarijus.

Šie projektai demonstruoja, kaip menas gali tapti kritine technologijų distopijos refleksija ir spekuliatyvia praktika.

14.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje technologinės distopijos tematika dažniausiai pasireiškia per skaitmenines instaliacijas, interaktyvias parodas ir edukacines programas:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – eksperimentiniai projektai apie stebėjimo technologijas, DI ir algoritminę kontrolę.
2. Vartai Gallery – tarptautinės parodos, nagrinėjančios technologinių distopijų scenarijus ir socialines pasekmes.
3. Tarptautinės rezidencijos, tokios kaip ISCP Niujorke, leidžia Lietuvos menininkams įgyvendinti spekuliatyvius ir kritinius projektus.

14.4. Tomas Lagūnavičius ir technologinė distopija

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja technologinės distopijos motyvus:

1. DI generatyvios instaliacijos, kuriose algoritmai kontroliuoja vizualinę ir interaktyvią patirtį, reflektuodami technologinės kontrolės galimybes.
2. VR ir AR projektai, nagrinėjantys žmogaus ir technologijų santykį bei galimas posthumanistines distopijas.
3. Tarptautinės rezidencijos ir CAC projektai, kuriuose technologinė kritika derinama su edukacija ir socialine angažuote.

T. Lagūnavičiaus kūryba demonstruoja, kaip menininkas gali būti technologinės distopijos kritikų ir spekuliacijos agentu XXI amžiuje (Lagūnavičius, 2022).

14.5. Kūrybinės strategijos

Technologinės distopijos meno kūriniai dažnai naudoja:

1. Generatyvų meną ir DI algoritmus, simuliuojančius distopinius scenarijus.
2. Interaktyvias instaliacijas, kuriose žiūrovas patiria stebėjimo, kontrolės ar socialinės manipuliacijos efektus.
3. Spekuliatyvų meną, kuris provokuoja diskusijas apie technologijų etikos, žmogaus teisės ir socialinės kontrolės klausimus (Paul, 2015).

Šios strategijos leidžia menininkams kurti kritinę platformą dialogui su visuomene.

14.6. Kritinė analizė

Technologinės distopijos tema mene susiduria su iššūkiais:

1. Technologijų sudėtingumas: sudėtingų DI sistemų interpretacija reikalauja aukšto technologinio ir teorinio pasiruošimo.
2. Etinės problemos: spekuliatyvūs kūriniai gali kelti dilemą dėl tikrovės ir fikcijos ribų.
3. Institucinis palaikymas: galerijos ir muziejai dar tik adaptuoja technologinės distopijos meną į parodų ir edukacijos praktiką.

Nepaisant iššūkių, menas ir technologinė distopija XXI amžiuje išlieka stipriu kritinės refleksijos, spekuliacijos ir edukacijos įrankiu (Berry, 2015; Paul, 2015; Bratton, 2015).

15 SKYRIUS.

MENAS IR TRANSHUMANIZMAS – ŽMOGAUS IR TECHNOLOGIJOS TRANSFORMACIJA XXI AMŽIUIJE

15.1. Teorinė perspektyva

Transhumanistinis menas dažnai remiasi keliomis kryptimis:

1. Žmogaus ir mašinos simbiozė – kūryba, kurioje žmogaus kūnas, pojūčiai ar protas sąveikauja su technologija (Bostrom, 2005).
2. Spekuliatyvus menas ir posthumanizmas – menininkai interpretuoja galimas žmogaus transformacijos kryptis, išryškindami etinius, ekologinius ir socialinius klausimus (Braidotti, 2013; Paul, 2015).
3. Kūrybiškumo transformacija – menininkas veikia kaip mediatorius tarp žmogaus, technologijos ir auditorijos, sukuriant hibridines patirtis (Kester, 2011).

Transhumanistinis menas XXI amžiuje dažnai derinamas su technologijomis, edukacija, interaktyvumu ir socialine angažuote.

15.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Stelarc – kūryboje eksperimentuoja su žmogaus kūno integracija į technologijas, robotiką ir elektroninę sistemą, pvz., „Third Hand“ (1980s) ir „Exoskeleton“ projektai.
2. Orlan – transformuoja savo kūną per chirurgines intervencijas, nagrinėdama identiteto, technologijų ir kūno sąveikos klausimus.
3. Heather Dewey-Hagborg – genetinių duomenų, DI ir biotechnologijų integracija į spekuliatyvų meną, tiriant žmogaus duomenų identitetą.

Šie pavyzdžiai demonstruoja, kaip transhumanistinis menas nagrinėja žmogaus ir technologijos santykį, spekuliuoja galimas evoliucines kryptis ir kritiškai reflektuoja etikos problemas.

15.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje transhumanistinio meno praktika dažnai susijusi su skaitmeninėmis technologijomis, interaktyviomis instaliacijomis ir edukacija:

1. Vilnius Academy of Arts Digital Media Lab – eksperimentai su kūno jutikliais, VR/AR technologijomis ir hibridinėmis patirtimis.
2. CAC Vilnius Digital Programs – projektai, integruojantys transhumanistines temas, dirbtinį intelektą ir interaktyvią auditorijos įtrauktį.
3. Tarptautinės rezidencijos, pvz., ISCP Niujorke, leidžia Lietuvos menininkams eksperimentuoti su kūno, proto ir technologijų hibridizacija.

15.4. Tomas Lagūnavičius ir transhumanizmas

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje nagrinėja transhumanistinius aspektus:

1. Interaktyvios DI generatyvios instaliacijos, kuriose algoritmai ir žiūrovų veiksmai keičia kūrinio struktūrą, simuliuodami žmogaus ir technologijos simbiozę.
2. VR/AR projektai, kur auditorija patiria hibridines žmogaus ir technologijos patirtis.
3. Bendradarbiavimas su CAC ir tarptautinėmis rezidencijomis, kur T. Lagūnavičius integruoja edukaciją ir spekuliatyvų posthumanistinį meną.

T. Lagūnavičiaus kūryba iliustruoja, kaip transhumanistinis menas XXI amžiuje tampa dialogo tarp žmogaus, technologijos ir auditorijos platforma (Lagūnavičius, 2022).

15.5. Kūrybiškumo ir technologijų transformacija

Transhumanistinis menas transformuoja kūrybiškumo sampratą:

1. Menininkas veikia kaip mediatorius tarp žmogaus, technologijos ir žiūrovo.
2. Algoritminės, DI ir biotechnologinės praktikos suteikia naujas kūrybines galimybes, bet kartu reikalauja etinės refleksijos (Paul, 2015).
3. Kūryba tampa procesine, hibridine ir interaktyvia, įtraukiant žiūrovą kaip aktyvų dalyvį.

15.6. Kritisė analizė

Transhumanistinis menas susiduria su iššūkiais:

1. Etinės dilemos: žmogaus kūno ir technologijos integracija gali kelti etikos klausimus.
2. Technologinės kompetencijos poreikis: sudėtingos technologijos reikalauja specializuotų žinių.
3. Institucinė integracija: tradicinės galerijos ir muziejai dar tik adaptuoja spekuliatyvų transhumanistinį meną į parodų ir edukacijos praktiką.

Nepaisant iššūkių, transhumanistinis menas XXI amžiuje stiprina kritinį diskursą, spekuliaciją ir edukaciją, skatindamas dialogą tarp žmogaus, technologijos ir visuomenės (Bostrom, 2005; Braidotti, 2013; Paul, 2015).

16 SKYRIUS.

MENAS IR ATMINTIS – ISTORIJS, TRAUMA IR KOLEKTYVINĖ PATIRTIS XXI AMŽIUIJE

16.1. Teorinė perspektyva

Atminties menas XXI amžiuje dažnai apima kelias kryptis:

1. Kolektyvinė ir kultūrinė atmintis – menininkai kuria kūrinius, kurie įamžina bendruomenės patirtis, politines traumas ir istorinius įvykius (Assmann, 2011; Hirsch, 2012).
2. Traumos estetika – kūriniai, nagrinėjantys asmenines ir kolektyvines traumas, pasitelkiant vizualinius, garsinius ar interaktyvius metodus (Caruth, 1996).
3. Technologijų ir interaktyvumo integracija – VR, AR, interaktyvios instaliacijos ir skaitmeninės archyvų platformos suteikia galimybę auditorijai patirti istorijos ir traumos patirtis empatiškai.

Hirsch (2012) teigia, kad „postmemorial art“ leidžia naujam kartui įgyti emocinę ir intelektualią patirtį apie praeities įvykius, net jei jie patys jų neišgyveno.

16.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Christian Boltanski – menininko instaliacijos, tokios kaip „Les Archives de C.B.“ ir „Monumenta“, nagrinėja Holokausto atmintį ir kolektyvinę trauminę patirtį.
2. Sophie Calle – tyrinėja asmeninę ir kolektyvinę atmintį, dokumentuoja istorijas apie praradimą ir socialinius ryšius.
3. Yad Vashem Art Projects – projektai, integruojantys vizualų meną, edukaciją ir memorialinę funkciją Holokausto atminimui.

Šie pavyzdžiai demonstruoja, kaip menas gali veikti kaip kolektyvinės atminties priemonė, kuri atskleidžia istorines traumas ir skatina refleksiją.

16.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje atminties menas įgauna vis didesnę reikšmę:

1. Vilnius Holocaust Museum / Yad Vashem Vilnius Projects – projektai, skirti Holokausto atminčiai ir dokumentiniam menui.
2. National Gallery of Art / CAC Vilnius – menininkų projektai, nagrinėjantys istorines traumas, sovietinės okupacijos periodą ir kolektyvinę atmintį.
3. Jaunieji menininkai naudoja interaktyvias technologijas, skaitmeninius archyvus ir edukacines programas, kad skatintų kolektyvinę istorijos suvokimą.

16.4. Tomas Lagūnavičius ir atmintis

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja atminties ir traumos temas:

1. Interaktyvios instaliacijos, dokumentuojančios kolektyvines ir istorines patirtis.
2. Tarptautinės rezidencijos ir projektai CAC Vilniuje, kur žiūrovas tampa aktyviu dalyviu reflektuojant praities traumas.
3. Kūryba derina technologijas, edukaciją ir socialinę angažuotę, suteikiant auditorijai galimybę patirti istorines patirtis empatiškai (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus projektai atitinka Hirsch (2012) postmemorial art principus, jungdami interaktyvumą, dokumentaciją ir edukaciją.

16.5. Kūrybinės strategijos

Atminties ir traumos meno kūriniai dažnai naudoja:

1. Interaktyvias instaliacijas, kuriose žiūrovas patiria istorines ar trauminės patirties simuliacijas.
2. Skaitmeninius archyvus ir virtualias platformas, leidžiančias dokumentuoti istorinius įvykius.
3. Bendruomenės projektus, jungiančius menininkus, auditoriją ir istorinę medžiagą.

Šios strategijos padeda kurti dialogą tarp praeities, dabarties ir ateities, stiprinant kolektyvinę atmintį.

16.7. Kritinė analizė

Meno ir atminties tematikos projektai susiduria su iššūkiais:

1. Etiniai klausimai: kaip atstovauti traumas neeksploatuojant nukentėjusiųjų.
2. Kultūrinė percepcija: auditorija gali ne visada suprasti simbolines ar interaktyvias instaliacijas.
3. Institucinis palaikymas: istorinių traumų projektams reikia ilgalaikio dokumentavimo ir edukacinės integracijos.

Nepaisant iššūkių, menas apie atmintį ir traumą XXI amžiuje stiprina kolektyvinę sąmonę, edukaciją ir empatiją (Assmann, 2011; Hirsch, 2012).

17 SKYRIUS.
***MENAS IR MIGRACIJOS KRYŽKELĖS SU EKOLOGIJA –
GLOBALŪS IR LOKALINIAI PERSIKIRTIMAI XXI
AMŽIUJE***

17.1. Teorinė perspektyva

Meno ir migracijos-ekologijos kryžkelių teorija XXI amžiuje apima kelias kryptis:

1. Ekologinė diasporos patirtis – menininkai dokumentuoja ir interpretuoja klimato migraciją, aplinkos krizės sukeltas pabėgėlių patirtis (Papastergiadis, 2000).
2. Kolektyvinė ir ekologiška atmintis – kūriniai, kurie jungia socialines ir ekologines traumas, nagrinėja jų poveikį bendruomenių identitetui (Assmann, 2011; Gablik, 1991).
3. Sąveikos ir hibridumo menas – menininkai integruoja technologijas, interaktyvias instaliacijas, skaitmenines platformas ir ekologinius projektus, kad parodytų migracijos ir aplinkos transformacijų kryžkeles (Paul, 2015).

Šie požūriai leidžia suprasti, kaip menas veikia kaip kritinė platforma migracijos ir ekologijos sąveikai, suteikdamas auditorijai galimybę patirti persikėlimo ir aplinkos krizės poveikį empatiškai.

17.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Olafur Eliasson – ekologinės instaliacijos, tokios kaip „Ice Watch“ (2014), vizualizuoja klimato kaitą ir pabėgėlių krizę, provokuodamos diskusijas apie žmogaus ir aplinkos sąsajas.
2. Kader Attia – menininkas tyrinėja postkolonialinę migraciją ir aplinkos traumas, jungdamas kultūrinę tapatybę su ekologiniais iššūkiais.
3. Greenpeace Art Projects – menininkų iniciatyvos, kuriomis siekiama skatinti migracijos ir aplinkos sąveikos diskusijas per vizualinį meną ir edukaciją.

Šie projektai demonstruoja, kad menas gali veikti kaip tiltas tarp migracijos, ekologijos ir socialinės kritikos, suteikdamas auditorijai patirtį apie globalius ir lokalius procesus.

17.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje menas, nagrinėjantis migracijos-ekologijos kryžkeles, įgauna vis didesnę reikšmę:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – projektai, kuriuose menininkai dokumentuoja klimato migraciją, ekologines transformacijas ir socialines pasekmes.
2. Arts Printing House Residency Program – tarptautinės rezidencijos, leidžiančios menininkams iš įvairių šalių kurti projektus apie migraciją ir ekologiją, derinant edukaciją ir interaktyvias patirtis.
3. Jaunieji Lietuvos menininkai jungia skaitmenines technologijas, interaktyvias instaliacijas ir bendruomenės projektus, siekdami pabrėžti migracijos-ekologijos kryžkelių socialinę reikšmę.

17.4. Tomas Lagūnavičius ir migracijos-ekologijos tematika

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje nagrinėja migracijos ir ekologijos persikirtimus:

1. Interaktyvios instaliacijos, jungiančios klimato kaitą, migracijos patirtis ir bendruomenės įtraukimą.
2. Tarptautinės rezidencijos (ISCP Niujorke, CAC Vilnius), kur kūryba integruoja edukaciją ir ekologinės migracijos analizę.
3. Kūryba derina technologijas, socialinę kritiką ir posthumanistines praktikas, skatindama dialogą tarp žmogaus, gamtos ir migracijos patirties (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus projektai rodo, kaip menas gali vienu metu nagrinėti ekologines ir socialines migracijos realijas, skatinti empatišką patirtį ir kritinį mąstymą.

17.5. Kūrybinės strategijos

Meno kūriniai migracijos-ekologijos kryžkelėse dažnai naudoja:

1. Interaktyvias instaliacijas, kur žiūrovas patiria klimato migracijos poveikį empatiškai.
2. Skaitmenines platformas ir duomenų vizualizacijas, reprezentuojančias migracijos srautus ir ekologinius pokyčius.
3. Bendruomenės projektus, integruojančius vietinius gyventojus, migrantus ir menininkus, skatinant socialinį dialogą ir ekologinę atsakomybę.

Šios strategijos leidžia menui tapti kritine platforma, kurioje susikerta ekologija, migracija ir kultūra.

17.6. Kritinė analizė

Meno ir migracijos-ekologijos kryžkelių projektai susiduria su iššūkiais:

1. Duomenų ir realybės sudėtingumas: kaip vizualizuoti migracijos ir ekologijos sąsajas patikimai.
2. Etinės problemos: kaip reprezentuoti migrantų ir aplinkos patirtis neeksploatuojant jų.
3. Institucinis palaikymas: projektams reikia ilgalaikio dokumentavimo, edukacijos ir bendruomenės įtraukimo.

Nepaisant iššūkių, menas apie migracijos-ekologijos kryžkeles XXI amžiuje stiprina socialinę sąmonę, edukaciją ir kritinį diskursą (Papastergiadis, 2000; Gablik, 1991; Assmann, 2011).

18 SKYRIUS.

MENAS IR TECHNOLOGIJŲ VALDYMAS – STEBĖJIMAS, KONTROLĖ IR ETIKA XXI AMŽIUIJE

18.1. Teorinė perspektyva

Technologijų valdymo menas XXI amžiuje dažnai remiasi keliomis kryptimis:

1. Stebėjimo ir kontrolės estetika – menininkai nagrinėja, kaip technologijos kontroliuoja visuomenės elgesį, privatumą ir informaciją (Lyon, 2014; Manovich, 2013).
2. Etinė kritika – kūriniai reflektuoja DI sprendimų, algoritmų ir duomenų politikos pasekmes visuomenei, skatinant diskusijas apie atsakomybę ir kontrolę (Berry, 2015).
3. Interaktyvios patirtys – menas suteikia auditorijai galimybę patirti stebėjimo ir kontrolės technologijų poveikį, provokuojant etinius ir socialinius klausimus.

Šios kryptys leidžia menui tapti kritine technologijų refleksijos platforma.

18.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Trevor Paglen – projektai apie stebėjimo technologijas, DI algoritmus ir vizualinę kontrolę, tokie kaip „Machine Vision“ (2016).
2. Hito Steyerl – kritiškai analizuoja skaitmeninės propagandos, stebėjimo ir algoritminės kontrolės sistemas „How Not to Be Seen“ (2013).
3. Ars Electronica – parodos ir festivaliai, kuriuose menininkai interpretuoja technologijų stebėjimą, kontrolę ir etikos dilemas.

Šie projektai demonstruoja, kaip menas tampa platforma technologijų valdžios, etikos ir kontrolės kritikai.

18.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje technologijų valdymo menas dažnai pasireiškia per interaktyvias parodas, edukacines iniciatyvas ir skaitmenines instaliacijas:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – projektai, nagrinėjantys algoritminės kontrolės, DI stebėjimo ir skaitmeninės infrastruktūros pasekmes.
2. Vartai Gallery – parodos, skirtos technologijų stebėjimui, socialinei kontrolei ir etikos klausimams analizuoti.
3. Tarptautinės rezidencijos, pvz., ISCP Niujorke, leidžia Lietuvos menininkams eksperimentuoti su technologijų kritika, interaktyvumu ir edukacija.

18.4. Tomas Lagūnavičius ir technologijų kontrolė

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje nagrinėja technologijų stebėjimą ir kontrolę:

1. DI generatyvios instaliacijos, kuriose algoritmai fiksuoja ir modifikuoja auditorijos elgesį, simuliuodami stebėjimo technologijų poveikį.
2. VR/AR projektai, kuriuose žiūrovas patiria socialinę kontrolę, privatumą ir technologinį valdymą kaip patirtinę patirtį.
3. Tarptautinės rezidencijos ir CAC projektai, kuriuose menas integruoja edukaciją ir technologinės etikos diskursus.

T. Lagūnavičiaus kūryba demonstruoja, kaip menas gali būti kritine priemone stebėjimo, kontrolės ir etikos analizėje XXI amžiuje (Lagūnavičius, 2022).

18.5. Kūrybinės strategijos

Technologijų valdymo meno kūriniai dažnai naudoja:

1. Interaktyvias instaliacijas, kur žiūrovas patiria algoritminės kontrolės, stebėjimo ir duomenų politikos poveikį.
2. Skaitmenines platformas, duomenų vizualizacijas ir AI sistemas, atspindinčias technologijų etikos dilemmas.
3. Bendruomenės projektus, edukacines iniciatyvas ir interaktyvias patirtis, kuriomis menininkai provokuoja diskusijas apie kontrolę ir privatumą.

18.6. Kritisnė analizė

Meno ir technologijų valdymo projektai susiduria su iššūkiais:

1. Sudėtinga technologinė infrastruktūra – menininkams reikia aukštų technologinių kompetencijų.
2. Etinės dilemos – kaip kritikuoti stebėjimo technologijas nepakenkiant auditorijai ar meninės laisvės principams.
3. Institucinis palaikymas – tokie projektai reikalauja ilgo laikotarpio edukacijos ir interaktyvumo integracijos.

Nepaisant iššūkių, menas apie stebėjimą, kontrolę ir etiką XXI amžiuje stiprina kritinį diskursą, edukaciją ir socialinę atsakomybę (Bratton, 2015; Berry, 2015; Lyon, 2014).

19 SKYRIUS.
MENAS IR POSTHUMANISTINĖ POLITIKA – ETIKA,
KŪRYBIŠKUMAS IR SOCIALINĖ ATSAKOMYBĖ XXI
AMŽIUJE

19.1. Teorinė perspektyva

Posthumanistinė politika menui suteikia tris pagrindines kryptis:

1. Etinė refleksija – kūriniai nagrinėja žmogaus, technologijos ir aplinkos sąveiką, atskleidžiant socialines atsakomybės dilemas (Braidotti, 2013; Hayles, 2012).
2. Kūrybiškumo transformacija – posthumanistinis menas atskleidžia naujas kūrybiškumo formas, derinant žmogaus, dirbtinio intelekto ir biologinių sistemų sąveiką (Kac, 2007).
3. Socialinė angažuotė – menininkai skatina dialogą tarp bendruomenių, technologijų kūrėjų ir politikų, integruodami edukaciją ir kritinį diskursą (Kester, 2011).

Šios kryptys leidžia menui tapti posthumanistinės politikos ir socialinės atsakomybės platforma.

19.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Eduardo Kac – kūriniai, tokie kaip biogenetinės instaliacijos, nagrinėja žmogaus, biologijos ir technologijos hibridizaciją, keliančią etines ir socialines klausimų diskusijas.
2. Hito Steyerl – menininkė kritiškai analizuoja technologijų, politikos ir kūrybiškumo santykį, akcentuodama socialinę atsakomybę.
3. ZKM Center for Art and Media – tyrimų ir parodų platforma, nagrinėjanti posthumanistinius diskursus, etikos klausimus ir technologijų poveikį bendruomenėms.

Šie pavyzdžiai rodo, kaip posthumanistinis menas XXI amžiuje jungia etinę refleksiją, kūrybiškumą ir socialinę atsakomybę.

19.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje posthumanistinės politikos menas pasireiškia per interaktyvias instaliacijas, edukaciją ir technologijų kūrybiškumo praktiką:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – projektai, nagrinėjantys posthumanistines etikos dilemas, socialinę atsakomybę ir kūrybiškumo transformaciją.
2. Arts Printing House Residency Program – tarptautinės rezidencijos, leidžiančios menininkams išbandyti posthumanistinės politikos temas interaktyviai ir edukacine forma.
3. Lietuvos menininkai eksperimentuoja su dirbtiniu intelektu, biologiniais ir ekologiniais hibridais, skatindami dialogą apie žmogaus ir technologijos santykius.

19.4. Tomas Lagūnavičius ir posthumanistinė politika

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja posthumanistinės politikos principus:

1. Interaktyvios DI instaliacijos, kuriose žiūrovas patiria technologijų poveikį kūrybiškumui ir socialinei atsakomybei.
2. VR/AR projektai, derinantys žmogaus, technologijos ir aplinkos sąveiką kritiniame ir edukaciniame kontekste.
3. Tarptautinės rezidencijos ir CAC Vilnius projektai, kuriuose menas veikia kaip platforma posthumanistinei etikai, kūrybiškumui ir socialinei refleksijai (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus kūryba demonstruoja, kaip menas gali skatinti dialogą apie posthumanistinės politikos etiką, technologijų poveikį ir socialinę atsakomybę.

19.5. Kūrybinės strategijos

Posthumanistinės politikos meno kūriniai dažnai naudoja:

1. Interaktyvias ir technologines instaliacijas, nagrinėjančias etikos, kūrybiškumo ir socialinės atsakomybės sąveiką.
2. Algoritmus, DI ir biotechnologijas kaip kūrybines priemones kritinei refleksijai.
3. Bendruomenės įtraukimą, edukacines iniciatyvas ir diskusijas, stiprinant socialinę atsakomybę.

Šios strategijos leidžia menui tapti kritine platforma, jungiančia posthumanistinę politiką, kūrybiškumą ir etinę refleksiją.

19.6. Kritisė analizė

Posthumanistinės politikos menas susiduria su iššūkiais:

1. Technologijų sudėtingumas – menininkams reikia aukštos technologinės kompetencijos.
2. Etinės dilemos – kaip tinkamai derinti kūrybiškumą, socialinę atsakomybę ir technologijų naudojimą.
3. Institucinė integracija – projektams reikia edukacinės ir socialinės platformos ilgalaikiam poveikiui.

Nepaisant iššūkių, menas posthumanistinės politikos kontekste XXI amžiuje stiprina kritinį diskursą, edukaciją ir socialinę atsakomybę (Braidotti, 2013; Hayles, 2012; Kester, 2011).

2o SKYRIUS.
MENAS, DIRBTINIS INTELEKTAS IR KŪRYBINĖ
AUTONOMIJA XXI AMŽIUIJE

20.1. Teorinė perspektyva

DI ir kūrybinės autonomijos menas remiasi trimis pagrindinėmis kryptimis:

1. Algoritminė kūryba – menas, kuriame DI generuoja vizualinę, garso ar tekstinę medžiagą, leidžiant menininkui bendradarbiauti su technologija (McCormack et al., 2019).
2. Autonomijos klausimai – diskusijos apie autoriaus teisę, etinę atsakomybę ir DI savarankiškumą meninėje kūryboje (Elgammal, 2019).
3. Kūrybinio eksperimento platformos – menininkai naudoja DI kaip įrankį naujoms estetinėms formoms, interaktyvumo patirčiai ir socialinei refleksijai kurti (Boden, 2016).

Šios kryptys leidžia menui išbandyti kūrybinės autonomijos ribas ir kritiškai analizuoti DI įtaką kūrybiniams procesams.

20.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Refik Anadol – generatyvinės DI instaliacijos „Machine Hallucinations“ (2019), kuriose algoritmai interpretuoja didelius vizualinius duomenų srautus.
2. Mario Klingemann – algoritminė kūryba, nagrinėjanti autoriaus ir DI santykį, generuojant interaktyvius paveikslus ir performansus.
3. Ars Electronica – festivaliai ir rezidencijos, kur menininkai eksperimentuoja su DI kūryba ir autonomijos klausimais.

Šie projektai rodo, kaip DI tampa menininko partneriu, leidžiančiu išplėsti kūrybinės autonomijos ribas, bet kartu kelia filosofinius klausimus apie autoriaus ir technologijos santykį.

20.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje DI menas ir kūrybinė autonomija pasireiškia per interaktyvias instaliacijas, generatyvinę grafiką ir edukacines programas:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – projektai, kuriuose DI naudojamas kaip kūrybinis partneris, analizuojant socialinius, ekologinius ir kultūrinius kontekstus.
2. Arts Printing House Residency Program – tarptautinės rezidencijos, leidžiančios menininkams eksperimentuoti su DI, interaktyvumu ir generatyvine kūryba.
3. Lietuvos menininkai jungia DI su tradicinėmis medijomis, edukacija ir socialinės refleksijos platformomis, siekdami kurti naujas estetinės patirties formas.

20.4. Tomas Lagūnavičius ir DI kūryba

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja DI kaip kūrybinę partnerystę:

1. Generatyvinės instaliacijos, kur DI algoritmai modifikuoja vaizdą ir garso patirtį, reaguodami į auditorijos elgesį.
2. Interaktyvios projekcijos ir AR/VR projektai, derinantys menininko viziją ir algoritmų autonomiją.
3. Tarptautinės rezidencijos ir CAC Vilnius projektai, kuriuose menas veikia kaip DI ir kūrybinės autonomijos eksperimentų platforma (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus projektai pabrėžia, kaip menas ir DI gali veikti sinergijoje, išplečiant kūrybinę autonomiją, bet išlaikant socialinę ir etinę atsakomybę.

20.5. Kūrybinės strategijos

DI ir kūrybinės autonomijos meno kūriniai dažnai naudoja:

1. Generatyvines sistemas, algoritmus ir DI modelius kaip kūrybinius partnerius.
2. Interaktyvumo elementus, kurie leidžia auditorijai įtakoti kūrinio formą realiu laiku.
3. Kritinę refleksiją apie autoriaus, DI ir etikos santykį, integruojant edukaciją ir socialinę diskusiją.

Šios strategijos leidžia menui tapti platforma kritinei DI, kūrybinės autonomijos ir etikos analizei.

20.6. Kritinė analizė

DI menas ir kūrybinė autonomija susiduria su iššūkiais:

1. Autoriaus tapatybė – kas laikomas kūrinio autoriumi, kai DI kuria dalį ar visą kūrinį?
2. Etinės dilemos – kaip atsakingai naudoti DI kūryboje, išlaikant socialinę ir ekologinę atsakomybę.
3. Institucinė integracija – projektams reikia technologinės infrastruktūros, edukacijos ir tarptautinių mainų platformų.

Nepaisant iššūkių, DI menas XXI amžiuje leidžia plėtoti kūrybinę autonomiją, skatinti kritinę refleksiją ir socialinę atsakomybę (Elgammal, 2019; McCormack et al., 2019; Boden, 2016).

21 SKYRIUS.

MENAS, KŪRYBINIAI KOLEKTYVAI IR HIBRIDINIAI PROJEKTAI XXI AMŽIUIJE

21.1. Teorinė perspektyva

Kūrybiniai kolektyvai ir hibridiniai projektai remiasi trimis pagrindinėmis kryptimis:

1. Bendradarbiavimas ir autoriaus dekonstruotumas – kolektyvinė kūryba peržengia tradicinę autoriaus sampratą, akcentuodama dalyvavimą ir bendruomenės įtraukimą (Kester, 2011).
2. Hibridinės praktikos – menas jungia skirtingas medijas, technologijas, mokslo metodus ir socialines praktikas, formuodamas daugiasluoksnius projektus (Paul, 2015).
3. Socialinė ir ekologinė atsakomybė – kolektyviniai projektai dažnai orientuojasi į ekologijos, migracijos, technologijų ar socialinės kritikos temas, skatindami dialogą ir empatišką patirtį (Bishop, 2012).

Šios kryptys leidžia suprasti, kaip kūrybiniai kolektyvai formuoja postmodernią ir posthumanistinę meninę praktiką XXI amžiuje.

21.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Superflex – hibridiniai projektai, integruojantys socialinius, ekonominius ir ekologinius aspektus, pvz., „Bank of Commoning“ (2015).
2. Rirkrit Tiravanija – kolektyviniai performansai, bendruomenės įtraukimą skatinantys projektai, kuriuose menas tampa socialinės patirties platforma.
3. ZKM Center for Art and Media – hibridinių projektų laboratorija, kuriame menininkai, technologai ir mokslininkai kuria kolektyvinius interaktyvius kūrinius.

Šie pavyzdžiai demonstruoja, kaip kūrybiniai kolektyvai ir hibridiniai projektai sukuria erdvę bendradarbiavimui, kritikai ir socialinei atsakomybei.

21.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje kūrybiniai kolektyvai ir hibridiniai projektai įgauna vis didesnę reikšmę:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – kolektyviniai skaitmeninio meno ir edukacijos projektai, integruojantys ekologiją, migraciją ir technologijas.
2. Arts Printing House Residency Program – tarptautinės rezidencijos, kuriose menininkai dalyvauja kolektyviniuose hibridiniuose projektuose.
3. Jaunieji Lietuvos menininkai formuoja tinklus ir laboratorijas, jungiančias medijas, technologijas ir socialines praktikas, siekdami kurti daugiasluoksnius hibridinius projektus.

21.4. Tomas Lagūnavičius ir kolektyvinė kūryba

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja kolektyvinę ir hibridinę praktiką:

1. Tarptautiniai projektai, kuriuose bendradarbiauja menininkai, technologai ir auditorija, derinant ekologines, migracijos ir technologijų temas.
2. Interaktyvios instaliacijos ir generatyvinės praktikos, kuriose kolektyvas ir DI algoritmai formuoja kūrinio struktūrą.
3. CAC Vilnius ir tarptautinės rezidencijos, skatinančios edukaciją, dialogą ir socialinę refleksiją per hibridinius kolektyvinius projektus (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus projektai rodo, kaip kolektyvinė kūryba gali derinti technologijas, ekologiją ir socialinę atsakomybę, plėtojant XXI amžiaus meną.

21.5. Kūrybinės strategijos

Kūrybinių kolektyvų ir hibridinių projektų strategijos dažnai apima:

1. Tarptautinį bendradarbiavimą ir rezidencijas, kuriuose menininkai dalijasi žiniomis ir praktikomis.
2. Hibridines technologijas, interaktyvumą, DI ir skaitmeninius sprendimus, kurie kuria daugiasluoksnes patirtis.
3. Bendruomenės įtraukimą, edukaciją ir socialinės atsakomybės integraciją į kūrybinį procesą.

Šios strategijos leidžia menui tapti kritine platforma, kuri jungia kūrybiškumą, kolektyvą ir hibridines praktikas.

21.6. Kritinė analizė

Kūrybinių kolektyvų ir hibridinių projektų iššūkiai:

1. Koordinavimo sudėtingumas – daugialypė tarptautinė komanda reikalauja efektyvios komunikacijos ir valdymo.
2. Autoriaus ir kolektyvo santykis – kaip užtikrinti individualų kūrybinį indėlį kolektyvinėje praktikoje.
3. Institucinė ir finansinė parama – tokie projektai reikalauja ilgalaikio palaikymo, infrastruktūros ir tarptautinių tinklų.

Nepaisant iššūkių, kolektyvinė ir hibridinė kūryba XXI amžiuje leidžia kurti daugiasluoksnius, socialiai angažuotus ir technologinius meninius projektus (Kester, 2011; Bishop, 2012).

22 SKYRIUS.

MENO KRITIKA, ŽINIASKLAIDA IR SKAITMENINĖS PLATFORMOS XXI AMŽIUJE

22.1. Teorinė perspektyva

Meno kritikos ir skaitmeninių platformų sąveika remiasi trimis pagrindinėmis kryptimis:

1. Skaitmeninė demokratizacija – skaitmeninės platformos suteikia galimybę plačiajai auditorijai dalyvauti kritikoje ir diskurse (Gielen, 2013).
2. Algoritminė rekomendacija – socialinių tinklų algoritmai formuoja, kaip menas pasiekia auditoriją ir kokią įtaką turi meninė reputacija (Stallabrass, 2004).
3. Interaktyvi refleksija – menininkai ir kritikų bendruomenės naudoja platformas eksperimentuoti su atviru dialogu, diskusijomis ir kūrybine atsakomybe (Paul, 2015).

Šios kryptys leidžia suprasti, kaip skaitmeninės platformos keičia meno kritiką ir vertinimo praktiką XXI amžiuje.

22.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Artsy – platforma, kurioje menininkai, galerijos ir kolekcininkai kuria virtualią meninės kritikos erdvę, dalijasi analizėmis ir nuomonėmis.
2. Hyperallergic – internetinis meno žurnalas, kur menininkai ir kritikai kuria diskusijas apie šiuolaikinio meno tendencijas ir socialinius kontekstus.
3. Ars Electronica – festivaliai ir virtualios platformos, kur skaitmeninės kritikos ir diskurso formos susilieja su technologiniu menu.

Šie pavyzdžiai demonstruoja, kaip skaitmeninės platformos transformuoja meno kritiką, suteikia tiesioginę auditorijos įtraukimą ir naujas interaktyvumo formas.

22.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje skaitmeninės platformos ir meno kritika vystosi per galerijų tinklaraščius, virtualias parodas ir socialinius tinklus:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – skaitmeninės kritikos ir edukacijos projektai, integruojantys interaktyvias diskusijas ir meninę analizę.
2. Vartai Gallery – virtualios parodos ir tinklaraščiai, kur auditorija gali komentuoti, interpretuoti ir dalyvauti kritikoje.
3. Skaitmeninės rezidencijos ir virtualūs projektai leidžia Lietuvos menininkams eksperimentuoti su kritikos formomis ir auditorijos įtraukimų strategijomis.

22.4. Tomas Lagūnavičius ir skaitmeninė kritika

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje naudoja skaitmenines platformas kritikai ir dialogui:

1. Skaitmeninės instaliacijos ir interaktyvios parodos, kuriose auditorija gali tiesiogiai dalyvauti kūrinio interpretacijoje.
2. Socialinių tinklų ir virtualių rezidencijų integracija, siekiant diskutuoti apie etikos, technologijų ir socialinės atsakomybės klausimus.
3. CAC Vilnius projektai, kuriuose menas ir kritika tampa vieninga skaitmeninės refleksijos platforma (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus projektai demonstruoja, kaip skaitmeninės platformos gali būti kritinės erdvės, jungiančios kūrybą, kritiką ir socialinę atsakomybę.

22.5. Kūrybinės strategijos

Skaitmeninės kritikos ir meno platformų strategijos dažnai apima:

1. Interaktyvias virtualias parodas, diskusijas ir webinarus, leidžiančius auditorijai aktyviai dalyvauti kritikoje.
2. Algoritmų ir DI integraciją, formuojant personalizuotas meninės analizės patirtis.
3. Bendruomenės įtraukimą, edukaciją ir kritinį diskursą, skatindami socialinę atsakomybę per skaitmenines platformas.

Šios strategijos leidžia meno kritikai tapti interaktyvia, demokratiška ir socialiai angažuota XXI amžiaus praktika.

22.6. Kritinė analizė

Skaitmeninių platformų ir meno kritikos iššūkiai:

1. Algoritminis filtras – socialinių tinklų algoritmai gali riboti matomumą ir formuoti auditorijos nuomonę.
2. Skaitmeninio triukšmo rizika – gausa nuomonių gali mažinti kritinės analizės kokybę.
3. Institucinė integracija – galerijos, rezidencijos ir edukaciniai projektai turi užtikrinti skaitmeninės kritikos kokybę ir patikimumą.

Nepaisant iššūkių, skaitmeninės platformos ir kritika XXI amžiuje suteikia menui galimybę pasiekti platesnę auditoriją, skatinti interaktyvumą ir kritinį diskursą (Gielen, 2013; Bishop, 2012; Paul, 2015).

23 SKYRIUS.

MENAS IR ŽINIASKLAIDOS HIBRIDIZACIJA – KRITIKA, EDUKACIJA IR INTERAKTYVUMAS

23.1. Teorinė perspektyva

Meno ir žiniasklaidos hibridizacija apima tris pagrindines sritis:

1. Kritikos integracija – žiniasklaidos kanalai ir interaktyvios platformos leidžia menininkams gauti tiesioginę auditorijos grįžtamąją informaciją ir įtraukti kritiką į kūrybinį procesą (Bishop, 2012).
2. Edukacija ir patirties plėtra – hibridinės platformos suteikia galimybę įtraukti mokymosi elementus, virtualias edukacines programas ir nuotolines parodas (Paul, 2015).
3. Interaktyvumas ir bendradarbiavimas – menininkai naudoja DI, VR/AR ir skaitmeninius įrankius, kad sukurtų daugiassluoksnes patirtis, įtraukiant auditoriją į kūrinio interpretaciją ir kūrybinį procesą (Gielen, 2013).

Šios kryptys rodo, kaip žiniasklaidos hibridizacija keičia meno kritiką, edukaciją ir interaktyvumo formą XXI amžiuje.

23.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Refik Anadol – interaktyvios DI instaliacijos „Machine Hallucinations“ (2019) integruoja auditorijos sąveiką, edukaciją ir kritikos platformas, kur žiūrovai gali interpretuoti kūrinių.
2. Hito Steyerl – projektai, kurie derina virtualias parodas, edukacines medžiagas ir interaktyvias diskusijas, transformuodami kritikos formą.
3. Ars Electronica – hibridinės platformos ir festivaliai, kuriuose vyksta edukaciniai seminarai, interaktyvios instaliacijos ir kritinės diskusijos.

Šie pavyzdžiai iliustruoja, kaip meno ir žiniasklaidos hibridizacija kuria interaktyvų, edukacinį ir kritinį patyrimą.

23.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje hibridinės praktikos pasireiškia per virtualias parodas, interaktyvius projektus ir edukacinius užsiėmimus:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – interaktyvios edukacinės programos, kuriose integruojama auditorijos grįžtamoji informacija, skaitmeninė kritika ir kūrybos procesas.
2. Arts Printing House Residency Program – hibridiniai projektai su tarptautiniais menininkais, DI ir interaktyvumo elementais, skatinantys edukaciją ir kritinį diskursą.
3. Lietuvos menininkai eksperimentuoja su VR/AR, generatyviniu menu ir skaitmeninėmis platformomis, siekdami įtraukti auditoriją į interaktyvų kūrybinį procesą.

23.4. Tomas Lagūnavičius ir hibridinės praktikos

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje taiko žiniasklaidos ir meno hibridizaciją:

1. Interaktyvios DI instaliacijos, kuriose žiūrovai dalyvauja kūrinio transformacijoje realiu laiku.
2. VR/AR projektai, integruojantys edukacinius elementus ir auditorijos grįžtamąjį ryšį.
3. CAC Vilnius ir tarptautinės rezidencijos, kur hibridinės platformos tampa kritikos, edukacijos ir interaktyvumo erdve (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus kūryba demonstruoja, kaip meno ir žiniasklaidos hibridizacija gali derinti technologijas, edukaciją ir kritinę auditorijos įtrauktį.

23.5. Kūrybinės strategijos

Hibridinės meno ir žiniasklaidos platformos dažnai naudoja:

1. Virtualias parodas ir webinarus, leidžiančius auditorijai įsitraukti į kūrinio analizę ir diskusiją.
2. DI, VR/AR ir interaktyvius įrankius, sukuriant daugiasluoksnes patirtis.
3. Kritinę refleksiją apie kūrinio interpretaciją, socialinę atsakomybę ir edukaciją per skaitmenines platformas.

Šios strategijos leidžia meno kritikai, edukacijai ir interaktyvumui tapti integruotu hibridiniu procesu.

23.6. Kritisnė analizė

Hibridinės praktikos iššūkiai:

- Technologinė infrastruktūra – skaitmeninės platformos reikalauja aukštos kokybės technologijų ir priežiūros.
- Kritis kokybė – interaktyvumas gali skatinti masinę, bet paviršutinišką kritiką.
- Edukacinės integracijos sudėtingumas – reikia profesionalių metodikų, kad auditorija iš tiesų įsisavintų kritis patirtį.

Nepaisant iššūkių, meno ir žiniasklaidos hibridizacija XXI amžiuje suteikia galimybę sukurti interaktyvų, edukacinį ir kritis meninį patyrimą (Gielen, 2013; Bishop, 2012; Manovich, 2013).

24 SKYRIUS.

MENAS IR EKOLOGINĖ KOMUNIKACIJA – ŽINIASKLAIDA, AKTYVIZMAS IR KOLEKTYVINĖ PATIRTIS XXI AMŽIUIJE

24.1. Teorinė perspektyva

Meno ekologinė komunikacija remiasi trimis pagrindinėmis kryptimis:

1. Ekologinis aktyvizmas – menas kaip socialinės ir aplinkosaugos problemos komunikacijos priemonė (Kagan, 2011; Gablik, 1991).
2. Kolektyvinė patirtis – bendruomenės įtraukimą skatinantys projektai, kuriuose menas veikia kaip edukacijos ir socialinio dialogo platforma (Bishop, 2012).
3. Žiniasklaidos integracija – socialiniai tinklai, interaktyvios platformos ir virtualios parodos suteikia galimybę plačiai auditorijai dalyvauti ekologinės kritikos ir aktyvizmo procesuose (Gielen, 2013).

Šios kryptys leidžia suprasti, kaip menas formuoja ekologinę sąmonę ir skatina kolektyvinę patirtį XXI amžiuje.

24.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Olafur Eliasson – projektai, pvz., „Ice Watch“ (2018), kurie vizualiai ir interaktyviai informuoja apie klimato kaitą, įtraukiant bendruomenę ir žiniasklaidą.
2. Mierle Laderman Ukeles – kūrybinės iniciatyvos, skirtos urbanistinės ekologijos ir bendruomenės įtraukimo temoms, dažnai integruojamos su žiniasklaidos platformomis.
3. Greenpeace Art Activism Programs – menas ir aktyvizmas, skleidžiant ekologinę žinią tarptautinėje žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose.

Šie pavyzdžiai parodo, kaip menas veikia kaip aktyvizmo ir ekologinės komunikacijos įrankis, jungiantis žiniasklaidą, auditoriją ir kolektyvinę patirtį.

24.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje ekologinė komunikacija mene pasireiškia per interaktyvias instaliacijas, edukacinius projektus ir kolektyvinius veiksmus:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – projektai, kuriuose ekologija integruojama į skaitmeninę platformą, interaktyvų meną ir edukaciją.
2. Arts Printing House Residency Program – tarptautinės rezidencijos ir hibridiniai projektai, skatinantys ekologinį aktyvizmą per meną ir kolektyvinę patirtį.
3. Jaunieji Lietuvos menininkai kuria instaliacijas, edukacinius užsiėmimus ir socialinius projektus, integruodami klimato, gamtos ir urbanizacijos temas.

24.4. Tomas Lagūnavičius ir ekologinė komunikacija

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje ekologiją integruoja į interaktyvias ir kolektyvines praktikas:

1. Interaktyvios instaliacijos, kuriose auditorija veikia kaip kūrinio transformacijos dalyvis, reaguojantis į ekologinius duomenis.
2. Tarptautinės rezidencijos ir projektai, skatinantys edukaciją ir ekologinį aktyvumą per skaitmenines ir fizines platformas.
3. CAC Vilnius projektai, kuriuose ekologinė komunikacija, kolektyvinė patirtis ir hibridinės technologijos integruojamos į kūrybinę strategiją (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus kūryba demonstruoja, kaip menas gali veikti kaip ekologinės žinios, aktyvizmo ir kolektyvinės patirties platforma.

24.5. Kūrybinės strategijos

Ekologinės komunikacijos menas dažnai naudoja:

1. Interaktyvias instaliacijas ir hibridines platformas, kurios skatina auditorijos įsitraukimą į klimato, gamtos ir urbanistines problemas.
2. Kolektyvinius projektus, kuriuose menininkai ir bendruomenės kartu kuria patirtį ir sprendimus.
3. Skaitmeninės ir žiniasklaidos priemonės, leidžiančias skleisti ekologinę žinią ir įtraukti platesnę auditoriją.

Šios strategijos leidžia menui tapti edukacine, kritine ir interaktyvia ekologinės komunikacijos priemone.

24.6. Kritisė analizė

Ekologinės komunikacijos iššūkiai:

1. Technologinės ir finansinės ribos – interaktyvios instaliacijos ir platformos reikalauja infrastruktūros ir išteklių.
2. Auditorijos įtraukimų kokybė – didelė masinė auditorija gali susilpninti kritinę patirtį.
3. Kritikos ir edukacijos integracija – svarbu, kad menas ne tik informuotų, bet ir skatintų socialinę atsakomybę.

Nepaisant iššūkių, menas ekologinėje komunikacijoje XXI amžiuje sujungia žiniasklaidą, aktyvizmą ir kolektyvinę patirtį, skatindamas kritinę sąmonę ir veiksmus (Gablik, 1991; Kagan, 2011; Gielen, 2013).

25 SKYRIUS

MENAS IR TECHNOLOGIJŲ ETIKA – DIRBTINIS INTELEKTAS, BIOTECHNOLOGIJOS IR ATSAKOMYBĖ

25.1. Teorinė perspektyva

Meno ir technologijų etika remiasi trimis pagrindinėmis kryptimis:

1. DI kūryba ir autoriaus atsakomybė – DI gali generuoti meną, tačiau atsakomybė už turinį ir poveikį išlieka žmogaus rankose (Boden, 2016).
2. Biotechnologijos ir bioart – kūriniai, naudojantys genetinius ar biologinius elementus, kelia klausimus apie gyvybės manipuliaciją, ekologiją ir socialinę atsakomybę (Kac, 2007).
3. Institucinė ir socialinė atsakomybė – muziejai, galerijos ir edukacinės platformos turi užtikrinti, kad technologiniai eksperimentai vyktų etišškai ir skaidriai (Shanken, 2009).

Šios kryptys padeda suprasti, kaip menas ir technologijos susiduria su etikos klausimais XXI amžiuje.

25.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Eduardo Kac – bioart kūriniai, pvz., „GFP Bunny“ (2000), atvėrė diskusijas apie genetikos, gyvybės ir meno etikos ribas.
2. Refik Anadol – DI instaliacijos, tokios kaip „Machine Hallucinations“, kelia klausimus apie algoritmų atsakomybę, kūrybinę autonomiją ir etinį poveikį.
3. Ars Electronica – platforma, kurioje technologijų meno kūriniai nagrinėjami per etikos, socialinės atsakomybės ir ekologijos prizmę.

Šie pavyzdžiai iliustruoja, kaip menas ir technologijos XXI amžiuje kelia etines dilemas ir skatina kritinį diskursą.

25.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje technologijų etika meno kūriniuose plėtojama per interaktyvias instaliacijas, DI projektus ir biotechnologijų eksperimentus:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – DI ir bioart projektai, kuriuose diskutuojama apie autoriaus atsakomybę, etinius sprendimus ir socialinę įtaką.
2. Arts Printing House Residency Program – rezidencijos, skirtos hibridiniams projektams, integruojančios etikos ir technologijų analizę, edukaciją ir kolektyvinę praktiką.
3. Lietuvos menininkai eksperimentuoja su DI, generatyviniu menu ir biotechnologijomis, derindami kūrybą su etikos refleksija ir socialine atsakomybe.

25.4. Tomas Lagūnavičius ir technologijų etika

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja technologijų etiką:

1. DI instaliacijos, kuriose auditorija dalyvauja kūrinio generavimo procese, o menininkas reflektuoja algoritminės atsakomybės klausimus.
2. Hibridiniai projektai, derinantys biologinius, skaitmeninius ir interaktyvius elementus, kurie reikalauja etinės priežiūros ir kritinės analizės.
3. CAC Vilnius ir tarptautinės rezidencijos, kur technologijos ir etika tampa diskurso, edukacijos ir kolektyvinės kūrybos dalimi (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus kūryba iliustruoja, kaip menas gali integruoti technologijų etiką, skatinti atsakomybę ir kritinį mąstymą.

25.5. Kūrybinės strategijos

Technologijų etikos meno kūrinuose strategijos apima:

1. DI ir bioart eksperimentus, kuriuose menininkai ir kolektyvai įvertina etines ribas ir atsakomybę.
2. Interaktyvias platformas, leidžiančias auditorijai dalyvauti kritiškai ir refleksuoti technologijų poveikį.
3. Edukacines iniciatyvas, kuriomis kuriama sąmoninga, atsakinga ir kolektyvinė kūrybinė patirtis.

Šios strategijos padeda menui veikti kaip kritinė, edukacinė ir etikos refleksijos platforma.

25.6. Kritisė analizė

Iššūkiai ir dilemos:

1. Algoritmų atsakomybė – kas atsako už DI generuotą turinį ir poveikį?
2. Biotechnologijų rizikos – genų manipuliacijos ir bioart kūriniai kelia etinius klausimus apie gyvybės ribas.
3. Institucinė atsakomybė – galerijos, muziejai ir edukacinės programos turi užtikrinti, kad technologijų eksperimentai būtų etiškai ir skaidrūs.

Nepaisant iššūkių, meno ir technologijų etika XXI amžiuje leidžia kurti kritinę, atsakingą ir refleksyvią kūrybą, kuri jungia meną, DI, biotechnologijas ir kolektyvinę atsakomybę (Rinehart, 2007; Kac, 2007; Shanken, 2009).

26 SKYRIUS

MENAS, POSTHUMANIZMAS IR TECHNOLOGINĖ KŪRYBA XXI AMŽIUIJE

26.1. Teorinė perspektyva

Posthumanistinės kūrybos pagrindinės kryptys:

1. Žmogaus ir mašinos simbiozė – kūryba, kurioje žmogus ir technologijos veikia bendradarbiaudami, generuodami naujas meninės patirties formas (Hayles, 2012).
2. Kūrybinė hibridizacija – DI, VR/AR, biotechnologijos ir interaktyvūs įrankiai integruojami į meninę praktiką, peržengiant tradicines medijų ribas (Braidotti, 2013).
3. Posthumanistinė kritika – menas reflektuoja socialines, ekologines ir etines problemas, susijusias su technologijų poveikiu žmogui ir visuomenei (Grau, 2003; Shanken, 2009).

Šios kryptys leidžia suprasti, kaip posthumanizmas transformuoja technologinę kūrybą XXI amžiuje.

26.2. Globalūs pavyzdžiai

1. Stelarc – kūryba, kurioje žmogaus kūnas sąveikauja su technologijomis ir robotika, tyrinėjant posthumanistines ribas.
2. Refik Anadol – DI instaliacijos, kurios generuoja vizualines patirtis, derinančias žmogaus interpretaciją su mašininiais procesais.
3. Heather Dewey-Hagborg – genetinės analizės projektai, kuriuose žmogaus biologija ir DI sąveikauja, kelia posthumanistines refleksijas apie tapatybę ir kūrybą.

Šie pavyzdžiai iliustruoja, kaip menas posthumanistiniame kontekste integruoja technologijas ir kritinę refleksiją.

26.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje posthumanistinė kūryba atspindi interaktyviuose, hibridiniuose projektuose, kuriuose integruojami DI, VR/AR ir biotechnologijos:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – posthumanistiniai projektai, kur menas ir technologijos sąveikauja su auditorija, edukacija ir kritiniu diskursu.
2. Arts Printing House Residency Program – tarptautinės rezidencijos, kuriuose menininkai kuria posthumanistinius kūrinius ir hibridines technologines praktikas.
3. Jaunieji Lietuvos menininkai eksperimentuoja su DI, biologiniais ir interaktyviais elementais, integruodami posthumanistinę refleksiją į kūrybą.

26.4. Tomas Lagūnavičius ir posthumanistinė kūryba

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje posthumanizmą naudoja:

1. DI ir VR/AR projektai, kur auditorija ir technologijos sąveikauja kūrybinio proceso metu.
2. Hibridinės instaliacijos, derinančios žmogaus kūną, biologinius duomenis ir algoritminę kūrybą.
3. CAC Vilnius projektai, kur posthumanistinė teorija, technologinė kūryba ir kritinis diskursas tampa edukacine ir kolektyvine patirtimi (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus kūryba demonstruoja, kaip technologinė kūryba gali būti posthumanistinė, kritinė ir interaktyvi.

26.5. Kūrybinės strategijos

Posthumanistinės technologinės kūrybos strategijos:

1. Interaktyvios DI ir VR/AR instaliacijos, kuriose auditorija dalyvauja kūrinio generavimo procese.
2. Hibridinės platformos, derinančios biologinius, technologinius ir interaktyvius elementus, plėtojant kolektyvinę kūrybą.
3. Edukaciniai projektai ir kritinės diskusijos apie technologijų įtaką žmogui, ekologijai ir visuomenei.

Šios strategijos padeda menui plėtoti posthumanistinę, technologinę ir kritiškai refleksyvią kūrybą.

26.6. Kritisė analizė

Iššūkiai:

1. Technologijų ir žmogaus sąveikos ribos – kaip užtikrinti, kad kūryba būtų etiška ir atsakinga?
2. Algoritmų ir DI etika – kaip įvertinti kūrinio poveikį ir autoriaus atsakomybę?
3. Kolektyvinės patirties valdymas – kaip menininkai gali išlaikyti kritinę ir edukacinę funkciją interaktyviuose posthumanistiniuose projektuose?

Nepaisant iššūkių, posthumanistinis menas XXI amžiuje leidžia integruoti technologijas, interaktyvumą ir kritinę refleksiją, skatinant kūrybą kaip kolektyvinę ir edukacinę praktiką (Braidotti, 2013; Hayles, 2012; Grau, 2003).

27 SKYRIUS

MENAS, KOLEKTYVINĖ KŪRYBA IR HIBRIDINIAI PROJEKTAI XXI AMŽIUJE

27.1. Teorinė perspektyva

Kolektyvinė kūryba ir hibridiniai projektai remiasi trimis pagrindinėmis dimensijomis:

1. Socialinė sąveika ir bendradarbiavimas – menininkai ir auditorija dalyvauja kartu kuriant, transformuojant ar interpretuojant kūrinį (Bishop, 2012).
2. Hibridinės platformos – skaitmeninės, fizinės ir technologinės medijos sujungia meną, edukaciją ir kritinę refleksiją (Gielen, 2013).
3. Institucinė ir edukacinė funkcija – galerijos, muziejai ir rezidencijos tampa hibridinėmis kūrybos erdvėmis, skatinančiomis kolektyvinę patirtį ir diskursą (Paul, 2015).

Šios kryptys padeda suprasti, kaip XXI amžiaus menas integruoja kolektyvines ir hibridines praktikas.

27.2. Globalūs pavyzdžiai

1. SUPERFLEX – kolektyviniai projektai, apimantys socialinę kritiką, technologijas ir interaktyvų įsitraukimą, pvz., „Power to the People“ (2010).
2. Random International – interaktyvios instaliacijos, pvz., „Rain Room“, kur auditorija ir technologijos veikia sinergijoje.
3. Ars Electronica – hibridinės platformos, jungiančios tarptautinius menininkus, technologijas ir edukacines programas, skatinančias kolektyvinę kūrybą.

Šie pavyzdžiai iliustruoja, kaip kolektyvinė kūryba ir hibridiniai projektai jungia menininkus, technologijas ir auditoriją, plėsdami kūrybos galimybes.

27.3. Lietuvos kontekstas

Lietuvoje kolektyvinė kūryba ir hibridiniai projektai atspindi per:

1. Vilnius Contemporary Art Centre (CAC) Digital Programs – projektai, integruojantys DI, interaktyvias platformas ir edukaciją, skatindami kolektyvinę patirtį.
2. Arts Printing House Residency Program – tarptautinės rezidencijos ir hibridiniai projektai, kurie leidžia menininkams ir auditorijai kurti kartu.
3. Hibridiniai festivaliai, virtualios parodos ir interaktyvios edukacijos iniciatyvos skatina bendradarbiavimą tarp menininkų, technologijų kūrėjų ir auditorijos.

27.4. Tomas Lagūnavičius ir kolektyvinė kūryba

Menininkas Tomas Lagūnavičius savo kūryboje plėtoja kolektyvinės kūrybos ir hibridinių projektų modelius:

1. DI ir interaktyvios instaliacijos, kuriose auditorija tiesiogiai dalyvauja kūrinio transformacijoje.
2. Hibridinės rezidencijos ir tarptautiniai projektai, integruojantys technologijas, edukaciją ir krintinę refleksiją.
3. CAC Vilnius projektai, kuriuose kolektyvinė kūryba tampa edukacijos, interaktyvumo ir kritikos platforma (Lagūnavičius, 2022).

T. Lagūnavičiaus kūryba demonstruoja, kaip kolektyvinė kūryba ir hibridiniai projektai gali sustiprinti meninę, technologinę ir socialinę sąveiką.

27.5. Kūrybinės strategijos

Kolektyvinės kūrybos ir hibridinių projektų strategijos:

1. Integruoti DI, VR/AR ir skaitmenines platformas, leidžiančias auditorijai ir menininkams bendradarbiauti realiu laiku.
2. Plėtoti edukacines ir kritines iniciatyvas, įtraukiant auditoriją į diskusijas apie meną, technologijas ir socialines problemas.
3. Kurti tarptautinius ir tarpdisciplininius projektus, jungiančius meną, technologijas ir kolektyvinę kūrybą.

Šios strategijos leidžia menui plėtoti interaktyvią, edukacinę ir socialiai atsakingą kūrybą XXI amžiuje.

27.6. Kritisė analizė

Iššūkiai:

1. Organizaciniai ir technologiniai iššūkiai – kolektyvinė kūryba reikalauja koordinacijos, technologijų priežiūros ir patikimos infrastruktūros.
2. Kritisės refleksijos išlaikymas – auditorijos įtraukimas gali sumažinti kūrinio kritisę gylį, jei neintegruojama edukacija ir diskusija.
3. Hibridinių projektų kompleksiskumas – daugiasluoksnė kūryba reikalauja aiškių strategijų ir etikos standartų.

Nepaisant iššūkių, kolektyvinė kūryba ir hibridiniai projektai XXI amžiuje sujungia meną, technologijas ir socialinę sąveiką, skatindami interaktyvią ir edukacinę patirtį (Bishop, 2012; Gielen, 2013; Paul, 2015).

28 SKYRIUS

MENO EVOLIUCIJA XXI AMŽIUIJE: NUO TECHNOLOGIJŲ IKI SOCIALINĖS ATSAKOMYBĖS

28.1. Meno transformacijos analizė

XXI amžiaus menas pasižymi keliomis transformacijos dimensijomis:

1. Technologinė transformacija – DI, VR/AR, bioart ir hibridinės platformos keičia kūrybos procesus ir auditorijos patirtį (Paul, 2015; Shanken, 2009).
2. Socialinė transformacija – kolektyvinė kūryba ir aktyvizmas skatina bendruomeniškumą, kritinį mąstymą ir edukaciją (Bishop, 2012; Gielen, 2013).
3. Ekologinė transformacija – menas tampa ekologinės komunikacijos priemone, formuojančia kolektyvinę sąmonę ir skatindamas atsakomybę už aplinką (Kagan, 2011; Gablik, 1991).

Šios dimensijos rodo, kad menas XXI amžiuje nebėra tik estetiškas objektas, bet socialinė, technologinė ir edukacinė praktika.

28.2. Technologijų integracija ir kritinė refleksija

Technologijų integracija suteikia menui naujų kūrybos ir komunikacijos galimybių, tačiau kelia etikos ir atsakomybės klausimus:

1. DI kūryba – algoritmai gali generuoti meną, tačiau atsakomybė už turinį išlieka menininko rankose (Boden, 2016).
2. Biotechnologijos ir bioart – genetikos ir biologijos naudojimas mene reikalauja kritinės etikos analizės (Kac, 2007).
3. Interaktyvios platformos – auditorija tampa kūrinio dalyviu, todėl menininkas turi apgalvoti socialinį, edukacinį ir kritinį poveikį (Shanken, 2009).

Tomas Lagūnavičius savo kūryboje integruoja technologijas kritiškai, skatindamas refleksiją ir interaktyvią patirtį, tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose projektuose (Lagūnavičius, 2022).

28.3. Kolektyvinė kūryba ir hibridinės praktikos

Kolektyvinė kūryba ir hibridiniai projektai įgalina menininkus, technologijas ir auditoriją bendradarbiauti, taip:

1. Sukuriant daugiasluoksnius projektus, kurie integruoja edukaciją, kritiką ir interaktyvumą.
2. Didinant auditorijos įtraukimą į kūrybos procesą ir meninę refleksiją.
3. Įtraukiant Lietuvos ir tarptautinių institucijų projektus, pvz., CAC Vilnius ar Arts Printing House rezidencijas, kurios demonstruoja kolektyvinės kūrybos praktiką.

T. Lagūnavičiaus projektai dažnai yra hibridiniai, jungiantys skaitmenines platformas, interaktyvias instaliacijas ir tarptautinius rezidencinius procesus.

28.4. Meno ir socialinės atsakomybės perspektyvos

Meno transformacija XXI amžiuje neatsiejama nuo socialinės atsakomybės:

1. Ekologinė komunikacija ir klimato aktyvizmas skatina kolektyvinę atsakomybę.
2. Socialinė kritika ir posthumanistinė kūryba analizuoja technologijų ir žmogaus santykį.
3. Meno institucijos tampa platformomis, skatinančiomis edukaciją, dialogą ir atsakingą technologijų naudojimą (Gablik, 1991; Braidotti, 2013).

Tomas Lagūnavičius kūryboje derina socialinę atsakomybę su technologine inovacija ir kolektyvine praktika, sukuriant projekto „hibridinės ekosistemos“ modelį.

28.5. Kritinė refleksija ir iššūkiai

Meno transformacija XXI amžiuje susiduria su keliais iššūkiais:

1. Etikos ir atsakomybės klausimai – DI, bioart ir technologijų naudojimas reikalauja skaidrumo ir kritinės refleksijos.
2. Technologijų priklausomybė – kūryba tampa priklausoma nuo technologinės infrastruktūros, kas gali riboti prieinamumą ir inovaciją.
3. Kolektyvinės patirties kokybė – interaktyvios praktikos turi subalansuoti edukaciją, kritiką ir auditorijos įsitraukimą.

Nepaisant iššūkių, XXI amžiaus menas transformuojasi į daugiasluoksnę praktiką, kurioje susipina kūryba, technologijos, socialinė atsakomybė ir kolektyvinė patirtis.

28.6. Perspektyvos ir rekomendacijos

Ateities meno transformacijos kryptys:

1. Technologijų ir DI integracija su kritine refleksija – menas gali tapti edukacine, kritine ir interaktyvia platforma.
2. Ekologinė ir socialinė atsakomybė – meno projektai turi skatinti kolektyvinę sąmonę ir veiksmus.
3. Tarptautinė ir hibridinė bendradarbiavimo erdvė – institucijos ir menininkai turėtų kurti hibridines platformas, skatinančias posthumanistinę kūrybą, kolektyvinę patirtį ir edukaciją.

Tomas Lagūnavičius kūryboje šiandieninis menas ir technologijos, kritinė refleksija ir kolektyvinė patirtis susijungia į modelį, kuris gali būti Lietuvos ir tarptautinės meno praktikos pavyzdžiu.

Pabaiga

XXI amžiaus menas atskleidžia pasaulį, kuriame nebelieka aiškių ribų tarp disciplinų, geografinių erdvių ar kultūrinių tapatybių. Šiuolaikinė meno praktika vystosi kaip dinamiška, nuolat kintanti sistema, kurioje susikerta technologijos, socialiniai procesai ir politinės idėjos. Dėl šios priežasties meno istorija šiandien nebegali būti suvokiama kaip uždara ar baigtinė pasakojimo forma – ji tampa atvira interpretacijų erdve, reikalaujančia nuolatinio permąstymo.

Šioje knygoje aptartos naujos kryptys, idėjos ir kūrėjai rodo, kad XXI amžiaus menas veikia globaliame kontekste, kuriame svarbi tampa ne tik estetinė raiška, bet ir socialinė atsakomybė. Menininkai vis dažniau įsitraukia į aktualių problemų – klimato kaitos, migracijos, technologinės kontrolės, socialinės nelygybės – refleksiją, o jų kūryba tampa aktyvia kultūrinės ir politinės diskusijos dalimi.

Technologijų pažanga iš esmės pakeitė meno kūrimo ir suvokimo būdus. Skaitmeninės medijos, dirbtinis intelektas ir virtualios aplinkos ne tik išplėtė kūrybines galimybes, bet ir sukūrė naujus klausimus apie autoriaus vaidmenį, kūrinio statusą ir žiūrovo patirtį. Tuo pat metu globalizacija suformavo daugiacentrią meno sistemą, kurioje skirtingos kultūrinės perspektyvos sąveikauja, konkuruoja ir viena kitą papildo.

Svarbu pabrėžti, kad XXI amžiaus menas vis dažniau peržengia tradicinio meno objekto ribas ir tampa procesu, veiksmu ar socialine praktika. Participacinės ir bendruomeninės iniciatyvos rodo, kad menas gali veikti kaip dialogo forma, skatinanti kritinį mąstymą ir socialinę transformaciją. Tokiu būdu menas įgyja ne tik estetinę, bet ir etinę bei politinę dimensiją.

Apibendrinant galima teigti, kad XXI amžiaus meno istorija yra ne tiek nuosekli įvykių ar stilių seka, kiek sudėtingas, daugiabalsis ir nuolat besikeičiantis procesas. Ji reikalauja naujų metodologinių prieigų, gebančių aprėpti globalius, technologinius ir socialinius pokyčius. Todėl šiuolaikinio meno tyrimai išlieka atviri, kritiški ir jautrūs nuolatinei kultūros kaitai.

Ši knyga nesiekia pateikti galutinio atsakymo į klausimą, kas yra XXI amžiaus menas. Priešingai – ji kviečia skaitytoją mąstyti, kelti klausimus ir įsitraukti į nuolatinį dialogą apie meno vaidmenį šiuolaikiniame pasaulyje.

Literatūra

1. Belting, H. (2013). *The Global Contemporary and the Rise of New Art Worlds*. MIT Press.
2. Bhabha, H. (1994). *The Location of Culture*. Routledge.
3. Bourdieu, P. (1993). *The Field of Cultural Production*. Columbia University Press.
4. Groys, B. (2010). *Going Public*. Sternberg Press.
5. Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*. MIT Press.
6. Mitchell, W. J. T. (2005). *What Do Pictures Want?* University of Chicago Press.
7. Smith, T. (2012). *Contemporary Art: World Currents*. Laurence King.
8. Baudrillard, J. (1981). *Simulacra and Simulation*. Paris: Éditions Galilée.
9. Habermas, J. (1987). *The Philosophical Discourse of Modernity*. MIT Press.
10. Jameson, F. (1991). *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Duke University Press.
11. Krauss, R. (1999). *A Voyage on the North Sea*. Thames & Hudson.
12. Lyotard, J.-F. (1979). *The Postmodern Condition*. University of Minnesota Press.
13. Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
14. Filipovic, E., Van Hal, M., & Øvstebø, S. (2010). *The Biennial Reader*. Bergen: Bergen Kunsthall.
15. Foster, H. (2015). *Bad New Days: Art, Criticism, Emergency*. London: Verso.
16. Heinrich, N. (2014). *The Paradigm of Contemporary Art*. Princeton: Princeton University Press.
17. Thompson, D. (2010). *The \$12 Million Stuffed Shark: The Curious Economics of Contemporary Art*. New York: Palgrave Macmillan.

APIE AUTORIŲ

© Lina Jushke 2023

Tomas Lagūnavičius – Kaune, Lietuvoje, gyvenantis multidisciplininis kūrėjas ir mąstytojas, kurio veikla aprėpia tiek meninę praktiką, tiek šiuolaikinę filosofinę refleksiją. Jo intelektualinė ir kūrybinė veikla formuojasi tarpdisciplininėje erdvėje, kur vizualiniai ir scenos menai tampa platforma filosofinių idėjų artikuliacijai ir naujų konceptų kūrimui. Per savo įvairiapusę karjerą jis ne tik surengė daugiau nei 40 personalinių parodų ir sukūrė virš 50 sceninių darbų, bet ir nuosekliai plėtojo teorinį diskursą, siekdamas konceptualizuoti šiuolaikinės tikrovės procesus.

Autorius yra parašęs ir keletą filosofinių knygų, kuriose plėtojami originalūs teoriniai modeliai bei praktinės filosofijos kryptys. Tarp reikšmingesnių darbų minėtini „Neuromaterializmas ir hypekultūralizmas. Praktinė filosofija“, taip pat „Būk postmodernistas. 100 žingsnių“ ir „Būk postnacionalistas. 100 žingsnių“, kuriuose analizuojami šiuolaikinės visuomenės, kultūros ir tapatybės transformacijų procesai. Šiose knygose autorius siekia ne tik interpretuoti esamas filosofines paradigmas, bet ir kurti naujas sąvokas bei metodologinius prieigos būdus, orientuotus į praktinį jų taikymą.

Siekdamas išlaikyti aukštą teorinį lygį ir plėtoti tarptautinį akademinį dialogą, Tomas Lagūnavičius aktyviai seka globalius filosofinius procesus ir yra daugelio prestižinių filosofijos organizacijų narys, tarp jų: Society for European Philosophy (SEP), International Society for Philosophers, Australian Association of Philosophy (AAP), American Philosophical Association (APA), British Philosophical Association (BPA), Aristotelian Society bei Royal Institute of Philosophy.

Autorius yra įgijęs įvairiapusį išsilavinimą, apimantį tiek socialinius mokslus, tiek humanitarines disciplinas. Jis turi socialinių mokslų daktaro laipsnį, yra įgijęs psichologijos magistro kvalifikaciją Vytauto Didžiojo universitete, taip pat studijavo praktinę filosofiją. Be to, jo akademinis pagrindas apima ir teatro studijas (vaidybos ir režisūros kryptys), kurios daro reikšmingą įtaką jo filosofiniam mąstymui ir tarpdisciplininiam požiūriui.

☎ +370 60172101

✉ lagtomas@gmail.com

XXI AMŽIAUS MENO ISTORIJA:
NAUJOS KRYPTYS, IDĖJOS IR KŪRĖJAI